

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen

Save the Children

EDUNVALVOJA – SE ON MINUA VARTEN

Lasten ja edunvalvojen kokemuksia edunvalvojasta
lastensuojelussa ja rikosprosessissa

Toimittaneet Milja Laakso, Paula Marjomaa ja Kaisi Peltoniemi

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen

Save the Children

EDUNVALVOJA – SE ON MINUA VARTEN

Lasten ja edunvalvojien kokemuksia edunvalvojasta
lastensuojelussa ja rikosprosessissa

Toimittaneet Milja Laakso, Paula Marjomaa ja Kaisi Peltoniemi

Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja nro 19
ISSN 1459-9392

© Pelastakaa Lapset ry

Kuvitus: Kirsti Pusa
Taitto: Hannu Karjalainen
Painopaikka: K-Print 2012

Pelastakaa Lapset ry
Koskelantie 38
00610 Helsinki
Puh. 010 843 5000
Faksi: 010 843 5111
www.pelastakaalapset.fi
www.lastensuojelunedunvalvonta.fi

SISÄLLYS

Keskusteluja osallisuudesta ja edunvalvojasta	4
Kokemukseni edunvalvojasta	8
Viranomaisprosessit lasten kokemana	10
Lapsi ja edunvalvoja lastensuojelussa	11
Lapsi ja edunvalvoja rikosprosessissa	18
Lapsen ja edunvalvojan välinen suhde	22
Tutustuminen lapsen tahdissa	23
Olennaista on aito kiinnostus	27
Vaikeiden asioiden käsittely vaatii luottamusta.....	28
Lapsen ja edunvalvojan näkemykset vastakkain.....	34
Edunvalvojan rooli ja tehtävä.....	38
Lapset hahmottavat edunvalvojan roolin hyvin	38
Edunvalvojan ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän erilaiset roolit.....	43
Lopuksi	46
Lähteet	48
Liite: teemakeskustelurunko	50

Keskusteluja osallisuudesta ja edunvalvojasta

Mielestäni laissa oleva maininta, että lasta pitää kuulla, tarkoittaa sitä, että lapselle halutaan mahdollisimman hyvä elämä ja yritetään saada lapsen mielipide siitä, mikä lapsesta olisi hyvä elämä. Minua on kuultu ja mielipiteeni on otettu huomioon. (Sanni 16 v.)

Se, että lasta pitää kuulla, tarkoittaa ymmärtäkseni sitä, että asiointani puhuttaessa ajatuksillani ja mielipiteilläni on merkitystä. (Make 16 v.)

Miten lapsen osallisuus lastensuojelun päätöksenteossa toteutuu lasten kokemuksen mukaan? Mitä vaikutusta edunvalvojalla on siinä? Ovatko lapset kokeneet, että edunvalvonnasta tai edunvalvojasta on ollut hyötyä? Miten lapset ymmärtävät edunvalvonnan?

Näihin kysymyksiin 26 lasta ja nuorta syventyi yhdessä oman edunvalvojansa kanssa teemakeskusteluissa vuoden 2011 aikana. Lapsilla ja nuorilla oli edunvalvoja edustamassa heitä lastensuojelun päätöksenteossa tai rikoksen esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Edunvalvoja oli määrätty heille käyttämään lapsen puhevaltaa huoltajan sijaan siksi, että huoltaja ei jostain syystä ollut voinut edustaa lasta puolueettomasti viranomaisprosessissa¹⁾.

Lastensuojelun edunvalvojahankkeessa on Raha-automaattiyhdistyksen tuella kehitetty lastensuojelun edunvalvonnan käytäntöjä, edunvalvojakoulutusta ja selkiytetty sitä, missä tilanteissa lastensuojelussa edunvalvojaa tulisi käyttää. Vuonna 2010 julkaistussa käsikirjassa *Lastensuojelun edunvalvonta – lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa* koottiin yksiin kansiin

---

1) Näihin teemakeskusteluihin osallistuneilta lapsilta ja nuorilta ei kerätty taustatietoja siitä, mihin tehtäviin ja päätöksentekoprosesseihin heille on määrätty edunvalvoja. Tuomioistuimet ovat määränneet hankkeessa koulutettuja edunvalvoja edustamaan lapsia lastensuojelulain perusteella lastensuojeluprosesseissa ja holhoustoilain perusteella rikosprosessissa. Lain mukaan edunvalvoja tulee määrätä tilanteissa, jossa lapsen huoltaja ei voi edustaa lasta puolueettomasti. Keskusteluihin osallistui 18 tyttöä ja 8 poikaa, jotka olivat 5-17-vuotiaita. Suurin osa oli 15-17-vuotiaita. Keskustelun tueksi oli laadittu teemakeskustelurunko, joka on liitteenä. Kiitokseksi osallistujille annettiin elokuvalippuja. Lasten ja nuorten nimet on muutettu.

se juridinen ja kokemustieto, jota viisivuotisen kehittämishankkeen aikana oli syntynyt. Käsikirja on osoittautunut hyödylliseksi työvälineeksi sosiaalitoimille, maistraateille, edunvalvojana toimiville ja muille asian kanssa tekemisissä oleville tahoille.

Tämän julkaisun tarkoituksena on tuoda esille niiden lasten ja nuorten kokemuksia, joilla on ollut lastensuojelun edunvalvojahankkeessa koulutettu edunvalvoja. Nämä lapset ja nuoret edustavat sitä ryhmää, jonka osallisuutta ja oikeuksien toteutumista hankkeella on nimenomaan pyritty vahvistamaan. Lasten ja edunvalvojien välisten teemakeskustelujen kautta saadaan tärkeää vaikuttavuustietoa siitä, mitä merkitystä edunvalvojalla on lasten ja nuorten kokemuksen mukaan ollut. Edunvalvojana toimivat ja toimintaa organisoivat tahot voivat tähän julkaisuun koottujen näkökulmien valossa peilata sitä, ovatko valitut työskentelytavat olleet oikeita, ja mitä asioita lastensuojeluasioissa ja rikosasioissa toimivien lasten edunvalvojien koulutuksessa tulisi jatkossa ottaa erityisesti huomioon. Edunvalvojana työskenteleville julkaisu tarjoaa tietoa siitä, mitkä asiat ovat olleet erityisen tärkeitä muiden edunvalvojien päämiehenä olleille lapsille.

Lastensuojelun edunvalvojahankkeessa keskeinen haaste on ollut löytää perusteluja lapsen asioista vastaaville sosiaalityöntekijöille ja sosiaalitoimille siitä, mihin edunvalvojaa tarvitaan ja miten se hyödyttää lasta. Huolimatta siitä, että edunvalvojan hakeminen on lastensuojelulaissa oleva velvoite, on lain tulkinta osoittautunut hankalaksi. Velvoitetta tulkitaan eri kunnissa hyvin eri lähtökohdista.²⁾ Yhtenä tavoitteena tällä julkaisulla onkin osoittaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöille, miten edunvalvojan mukanaolo on hyödyttänyt lasta ja tämän kokemusta osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta.

Tähän kirjaan kootun aineiston keruu toteutettiin niin, että edunvalvoja keskusteli lapsen ja nuoren kanssa ennalta sovitusta teemoista. Aiheita käytiin läpi kullekin lapselle ja edunvalvojalle sopivalla tavalla. Edunvalvoja haastatteli lasta tai nuorta jutustellen. Edunvalvoja kirjasi vastaukset ja ne kirjoitettiin auki yhtenäiseksi kertomukseksi. Esimerkiksi ”joo”, ”ei”, ”en tiedä” -vastaukset kirjoitettiin kokonaiseksi lauseiksi täydentämällä ne kysytyllä kysymyksellä. Järjestystä, jossa asiat on keskustelussa sanottu, on joissain kohdissa muutettu kun keskusteluja on kirjoitettu auki. Osa lapsista ja nuorista kirjoitti itse, osa piirsi. Kun keskusteluja on kirjoitettu tekstiksi, on lasten puhetta osin myös kirjoitettu yleiskieliseen muotoon.

---

2) Kartoitus lastensuojelun edunvalvojan käytöstä kunnissa 2008–2010. Lastensuojelun edunvalvojahanke 2011. <http://www.sosiaaliportti.fi/File/38acb720-8e8c-421f-a9fb-2fc69b311ec2/Kartoitus+lastensuojelun+edunvalvojan+k%C3%A4yt%C3%B6st%C3%A4+kunnissa2008-2010.pdf>

Tähän julkaisuun on tuotu lasten ja nuorten näkemysten rinnalle lasten edunvalvojen ajatuksia samoista aiheista. Edunvalvojen näkemykset on koottu ke-
säkuussa 2011 lastensuojelun edunvalvojen kesäpäivien yhteydessä järjestetys-
tä teemakeskustelusta, joka viritettiin tutustumalla lapsilta ja nuorilta kerättyihin
kokemuksiin.³⁾

Lasten ja edunvalvojen keskustelujen ensimmäisenä teemana oli lapsen koke-
mus kuulluksi tulemisesta ja osallisuudesta. Onko lasta kuultu, onko hänen mie-
lipiteensä otettu huomioon? Onko edunvalvojalla ollut tässä roolia? Nämä ky-
symykset kytkeytyivät laajemmin siihen, miten lapset ja nuoret yleensä kokevat
viranomaisprosessit. Ensimmäisen osion teemaksi nousikin yleisemmin se, mi-
ten viranomaisprosessit ovat niiden keskellä olevan lapsen näkökulmasta näyt-
täytyneet.

Toisena teemana oli lapsen suhde ja vuorovaikutus edunvalvojan kanssa. Mi-
tä edunvalvojan kanssa tehdään, minkälaista se on ja miltä se tuntuu? Miten lapsi
kokee suhteen edunvalvojan kanssa? Miten toimitaan silloin, kun lapsen ja edun-
valvojan näkemykset lapsen edusta ovat ristiriidassa? Toisessa osiossa lasten ja
edunvalvojen kokemuksista nousee näkökulmia siihen, minkälainen suhde lap-
sen ja edunvalvojan välille pitäisi luoda jotta lapsen osallisuus vahvistuisi edun-
valvonnan kautta. Osiossa tuodaan esiin niitä elementtejä, joita lapset ja edun-
valvojat ovat pitäneet tärkeinä yhteisessä työskentelyssä ja vuorovaikutuksessa.

Kolmantena teemana oli edunvalvojan rooli. Mikä edunvalvoja lapsen mieles-
tä on? Miten lapset ja nuoret kokevat ja ymmärtävät edunvalvojan roolin ja teh-
tävän? Tämän julkaisun kolmannessa ja viimeisessä osiossa paneudutaan näihin
kysymyksiin. Osiossa tarkastellaan myös, mitä eroa ja yhtäläisyyksiä edunvalvo-
jan ja sosiaalityöntekijän rooleissa on.⁴⁾

Aineistoa työstettäessä ennakoajatus siitä, että aikuisten edunvalvojen laina-
ukset mahdollisesti veisivät lasten kokemuksilta liikaa tilaa, osoittautui turhak-
si. Lasten ja edunvalvojen kokemukset ja näkemykset täydentävät toisiaan hy-
vin. Edunvalvojen keskustelusta poimituissa lainauksissa keskitytään vahvasti ja
selkeästi lapsen näkökulmaan ja ne selvästi vahvistavat ja tukevat lasten ja nuor-
ten kertomaa.

---

3) Keskusteluun osallistui 25 edunvalvojaa, 24 naista ja 1 mies. Keskustelu nauhoitettiin ja litteroitiin. Keskus-
teluun osallistuneet edunvalvojen koulutus- ja työtaustasta ei kerätty tätä julkaisua varten taustatietoja.
Valtaosalla on kokemusta ja koulutusta joko sosiaalityön tai psykologian alalta. Myös edunvalvojen lainauk-
sia on julkaisuun tiivistetty ja heidän lainauksissaan sanottujen asioiden järjestystä on joissain kohdin voitu
luettavuuden helpottamiseksi muuttaa.

4) Kutakin teemaa avattiin teemakeskustelurungossa tarkentavilla kysymyksillä. Kysymykset oli tarkoitettu
suuntaa-antaviksi niin, että edunvalvoja voi valita ja muokata niitä itselleen ja lapselle sopiviksi.

Haluamme kiittää erityisesti jokaista lasta ja nuorta, joka on mahdollistanut tämän julkaisun toteutumisen kertomalla, piirtämällä tai kirjoittamalla kokemuk-
sistaan. Suuri kiitos kuuluu myös lapsia haastatelleille edunvalvojille sekä niille
edunvalvojille, joiden näkemyksiä on koottu tähän kirjaan. Suuret kiitokset!

Milja Laakso, Paula Marjomaa ja Kaisi Peltoniemi

Kokemukseni edunvalvojasta

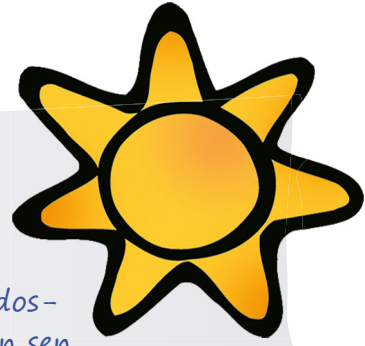
Määrittelin edunvalvojan henkilöksi, joka auttaa virallisissa asioissa, joista itse ei välttämättä tiedä paljon mitään. Edunvalvoja toimii myös tukihenkilönä. Minun edunvalvojani on hoitanut minun asioita minun puolesta esimerkiksi asianajajan kanssa. Hyöty on ollut se, että itse ei ole tarvinnut päättää kaikesta ja olen saanut samalla vinkkejä miten kannattaa toimia. Edunvalvoja on määrätty minulle siksi, että olen alaikäinen ja käsitellään virallisia asioita.

Tilanteita, jolloin olen ollut edunvalvojani kanssa tekemisissä, ovat oikeusavustajan luona käynnit, oikeustapahtumat ja pari terapiatapaaamista (verkostotapaamisia). Oikeustapahtumat olivat aika painostavia. Oikeusavustajan tykönä minua valmistettiin oikeuskäyntiä varten ja terapiatapaaamista on vaikea selvittää.

Olen kokenut, että on ollut hyvä, kun minulla on ollut edunvalvoja. Edunvalvoja on ollut sopimassa asioita puolestani ja kanssani. Itse en olisi osannut ottaa huomioon kaikkia vaadittavia asioita, joita piti ottaa. Edunvalvoja oli erittäin hyvä asia.

Oli hyvä, että tapasin edunvalvojaani kotona, sillä sillai edunvalvoja näki myös kotipuolenkin minusta. Edunvalvojani tapasi myös vanhempiani ja se oli minusta hyvä juttu, sillä vanhempien kuuluu tietää alaikäisen asioista. Edunvalvojan työ on helpottanut puhumaan vanhempien kanssa vaikeasta asiasta. Ei ole tarvinnut itse kaikkea kertoa ja keskenäänkin on sitten ollut helpompi olla, kun asioista on kuitenkin puhuttu.

Aluksi tapasin edunvalvojaani useasti – loppuaikana harvemmin. Viimeinen vuosi on odoteltu eri tuomioistuimien päätöksiä. En ole kaivannut tapaamisia loppuaikana. Tapaamiset ovat olleet virallisia ja mutta mukavia. Olemme puhelleet ja jutelleet asioista. Edunvalvontaan liittyvistä asioista on mielestäni puhuttu riittävästi ja riittävän useasti. Tapaamisten aikana on puhuttu sillä hetkellä tärkeitä asioista.

Minun edunvalvojani on erittäin mukava ja sen kanssa olen tullut hyvin toimeen. Ei ole ollut varautunutta oloa tavatessa. Työskentely on ollut asiallista mutta samalla tuttavallista. Edunvalvojani on ollut aidosti kiinnostunut minusta. Hänen ilmeensä ja äänensä on sen minulle kertonut. Edunvalvojani kanssa on ollut helppo puhua. Olen pystynyt puhumaan myös iloisista asioista elämässäni. Huolittani ei olisi ekana tullut mieleen edunvalvojalle puhua, mutta sekin varmasti olisi ollut mahdollista. Yhteistyötä olen halunnut edunvalvojani kanssa tehdä.

Laissa sanotaan, että lasta pitää kuulla. Minua on kuultu, minulta on kyselty asioita ja minä olen kertonut. Päätökset on tehty niiden pohjalta. Mielenpitemeni on otettu huomioon – myös pyynnöt – ja olen tullut kuulluksi. En ole kertaakaan kokenut, ettei mielipidettäni kuultaisi tai ettei se vaikeuttaisi asiaan. En ole myöskään ollut edunvalvojani kanssa eri mieltä asioista. Olen kokenut, että edunvalvoja on tehnyt edunvalvojalle kuuluvia tehtäviä kaikkia tosi hyvin.

Edunvalvojasta on mielestäni ollut paljon hyötyä. Minun ei ole tarvinnut oikeusavustajan kanssa käsitellä asioita. Ei ole tarvinnut olla itse täysillä koko ajan asiassa vaan edunvalvoja kautta monet vaikeat asiat ovat hoituneet.

Uskon, että jonkun muun kohdalla on mahdollista, että edunvalvojasta voi olla haittaakin. Saattaa olla, että nuori kokee tungettelevana sen, että sen asioihin puututaan, vaikka se ei itse halua. Myöhemmin lapsi saattaa kuitenkin tajuta, että ollut hyvä, että asiaa on hoidettu oikein ja vaikkakin hänen tahtonsa vastaisesti.

Meillä oli myös vanhempien kannalta hyvä, että on ollut edunvalvoja. Mielenrauha on säilynyt paremmin perheessä, kun vanhempien ei ole tarvinnut puuttua asiaan. Olen sitä mieltä, että lasten kuuleminen tällä tavalla, että sillä on edunvalvoja, on hyvä juttu.

ELINA 17 v.

Viranomaisprosessit lasten kokemana

Edunvalvojasta on ollut minulle hyötyä. Hän on kertonut mielipiteeni ja neuvottelussa minä olen saanut olla rauhassa eikä ole tarvinnut jännittää. Kuitenkin asiat ovat menneet niin kuin minä olen halunnut. (Sanni 16 v.)

Yksi tyypillinen syy edunvalvojan määräämiseen lapselle ovat lapsen tai nuoren puhevaltaa käyttävien huoltajavanhempien keskinäiset ristiriidat⁵⁾. Kun lastensuojelun neuvotteluissa lapsen asian sijaan keskitytään keskinäiseen riiteltyyn ja syyttelyyn, voivat lastensuojelun päätöksentekotilanteet olla lapselle vaikeita ja painostavia tilanteita, joissa lapsen oma näkemys ja näkökulma helposti hukkuvat. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee tai valmisteleo perheeseen vaikuttavia päätöksiä ja hänellä on yhteistoimintavelvoite kaikkien osapuolten kanssa. Siksi hänellä on tällaisissa ristiriitatilanteissa rajalliset mahdollisuudet olla se aikuinen, joka tuo puolueettomasti lapsen näkökulmaa ja toiveita esille, vaikka hänen työnsä toki keskittyy lapsen edun edistämiseen. Lapsen puolestaan voi olla vaikea kokea, että hän saa vanhemmiltaan ”luvan” kertoa sosiaalityöntekijälle omasta näkökulmastaan ja toiveistaan.

Lastensuojelussa on toisaalta myös yleistä, että huostaan otetun lapsen huoltajavanhempi ei lainkaan osallistu lapsen lastensuojeluasian käsittelyyn eikä esimerkiksi edusta lasta asiakassuunnitelman neuvotteluissa. Jos tällaisessa tilanteessa lapsella tai nuorella on esimerkiksi sijaishuoltoon liittyviä huolia tai tarpeita, mutta sosiaalitoimi jostain syystä ohittaa ne, voivat lapsen mahdollisuudet viedä asiaansa eteenpäin olla hyvin kapeat. Edunvalvojia onkin haettu ja määrätty myös lapsille ja nuorille, joiden huoltajat eivät lainkaan osallistu lapsen lastensuojeluasian käsittelyyn ja lapsen puhevaltaa ei muuten kukaan käyttäisi hänen omassa lastensuojeluasiassaan⁶⁾.

Tahdonvastaisissa huostaanotoissa kaikkien prosessiin osallisten aikuisten mahdollisuudet pitää puolueettomasti esillä lapsen näkökulmaa ovat haasteelliset. Lastensuojeluasioiden käsittelyä hallinto-oikeuksissa tutkinut Johanna Kor-

5) Kartoitut lastensuojelun edunvalvojan käytöstä kunnissa 2008–2010, s. 14.

6) Kartoitut lastensuojelun edunvalvojan käytöstä kunnissa 2008–2010..

pinen kysyy, kuinka huoltaja, joka usein omalla toiminnallaan on aiheuttanut lapsen huostaanoton tarpeen, voi käyttää lapsen puhevaltaa oikeudessa, jossa samanaikaisesti selvityksen kohteena on vanhemman kyky toimia lapsensa tosiasiallisena huoltajana. Hän huomauttaa, että ristiriitainen asetelma syntyy myös, jos huostaanottoa vastustavan lapsen tai nuoren sosiaalityöntekijä ajaa oikeudessa lapsen etua, mutta on virkansa puolesta velvollinen avustamaan lasta, joka vastustaa huostaanottoa. Myös sijaishuoltopaikan aikuisten välittämään tietoon lapsen näkemyksestä ja kokemuksesta voi sekoittua heidän omaan asemaansa liittyviä intressejä. Korpisen tutkimus tekee näkyväksi, että lapsella ei ole suullisessa käsittelyssä tilaa tai paikkaa kertoa omista näkemyksistään sellaisen aikuis-toimijan kautta, jolla ei olisi asiassa omia intressejä. Lapsen oma mielipide voi jäädä kysymättä tai kertomatta, mikäli se ei tue aikuisen näkökulmaa asiassa. Aikuiset ovat yhä portinvartijoita, joiden käsissä on valtaa tulkita lapsen sanomaa ja välittää sitä halutessaan eteenpäin.⁷⁾ Näissä tilanteissa olisikin entistä useammin syytä harkita edunvalvojan hakemista lapselle.

Tilanteissa, joissa lapsen huoltajavanhempaa tai tälle läheistä epäillään lapseen kohdistuneesta rikoksesta, ei huoltaja voi olla lapsen edunvalvojana ja tukena rikoksen esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Jos omaa vanhempaa tai muuta läheistä epäillään lapseen kohdistuneesta rikoksesta, lapset joutuvat varsin yksin ristiriitaisiin ja vaikeita tunteita herättäviin tilanteisiin rikoksen selvittämisen ja oikeudenkäyntien aikana. Huolimatta siitä, että esitutkinnassa ja oikeudenkäynneissä pyritään huomioimaan lapsen etu, on lapselle niiden keskipisteenä oleminen ilman vanhemman tukea ristiriitaista ja pelottavaa.

Lapsi ja edunvalvoja lastensuojelussa

Lastensuojelun prosesseissa lapselle määrätyn edunvalvojan tehtävänä on käyttää huoltajan sijaan lapsen puhevaltaa, muodostaa näkemys lapsen mielipiteestä ja lapsen edusta kyseisessä asiassa ja varmistaa neuvotteluissa, oikeudenkäynneissä ja muissa päätöksentekotilanteissa, että nämä tulevat huomioonotetuiksi.

Lastensuojeluasioissa edunvalvojan tehtävän määrittely riippuu aina tapauksesta. Tyypillisimpiä tilanteita ovat huostaanoton ja sijaishuoltoon sijoittamisen vaihe. Sijaishuollossa olevilla lapsilla voi olla useiden vuosienkin pituisia prosesseja, joissa edunvalvoja edustaa lasta asiakassuunnitelmapalaverissa ja muissa lastensuojeluasioissa liittyvissä neuvotteluissa sekä pitää yhteyttä lapseen myös

---

7) Korpinen, Johanna: Istuntoja institutionaalisen katseen alla. Lastensuojelun suulliset käsittelyt hallinto-oikeudessa. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampere 2008, s. 169, 196-199, 205.

palavereiden välillä, jotta hän voi tarvittaessa välittää lapsen toiveita ja tarpeita viranomaisten tietoon.

Lasten ja nuorten näkemyksiä ja kokemuksia lastensuojelusta on kartoitettu Suomessa mm. sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämissuhteen (2004–2007) osana. Lasten ja nuorten fokusryhmäkeskusteluissa kerätyn aineiston perusteella lastensuojelun asiakkaana olleet lapset ja nuoret pitivät tärkeänä luottamuksellista suhdetta työntekijään. Ahdistavia kohtaamiset aikuisten ammattilaisten kanssa olivat silloin, kun tilaa tai aikaa suhteen rakentamiselle ei ollut. Erityisen kriittisiä vaiheita työskentelyssä ovat kohdat, joissa lapsen tai nuoren asioiden käsittely siirtyy toiseen paikkaan tai mukaan tulee uusia työntekijöitä. Kokouksiin, joissa suuri joukko aikuisia kokoontuu käsittelemään nuoren asioita, nuoret suhtautuivat varauksellisesti. Isot palaverit koetaan jännittäviksi ja jännitys voi helposti lamata. Isoissa palavereissa joutuu ajattelemaan, mitä voi sanoa, ettei loukkaa ketään ja joutu myöhemmin vaikeuksiin.⁸⁾

Myös teemakeskusteluissa edunvalvojiensa kanssa lapset ja nuoret kuvasivat kokemuksiaan lastensuojelusta. Viranomaisprosessit ovat lasten ja nuorten kokemuksen mukaan hitaita ja pitkiä. Niiden merkitystä ja etenemistä on vaikea muistaa ja käsittää. Lapset ja nuoret kokevat tärkeäksi sen, että asioiden etenemistä ja päätösten merkitystä on avattu ja selitetty heille yhä uudelleen.

Kerron edunvalvojalle mitä haluan. Hän kertoo niistä muille aikuisille. Kaikki tapahtuu todella hitaasti oikeudessa, sossussa ja sijaishuoltopaikassa. Sijaishuoltopaikassa kuunnellaan jonkun verran. Muualla ei kukaan kuuntele. Saan ääneni kuuluviin edunvalvojan avulla. asiat hieman nopeutuvat, mutta liian hitaasti. Välillä epäilen vielä onko kaikki totta, mitä edunvalvoja kertoo seuraavaksi tapahtuvan. Minun on vaikea ymmärtää vieläkin kaikkia asioita ja tapahtumia, vaikka edunvalvoja on paljon niitä selittänyt. (Terttu 15 v.)

8) Oranen, Mikko: Mitä mieltä? Mitä mieltä? Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämissuhteen osaraportti. Ensi- ja turvakotien liitto ry, Helsinki 2008, s. 39–41.

Asiakassuunnitelmapalaverissa on paljon ihmisiä. Ensimmäisen kerran en ollut mukana kuin osan aikaa. Nyt halusin olla mukana koko ajan. Sovimme ennen tapaamista asioista, jotka otamme esille. Samoin sovimme, että edunvalvoja huolehtii siitä, että ihmiset puhuvat tapaamisessa niin, että minä ymmärrän. Se toimi tosi hienosti. Annoin edunvalvojalle läksyksi kysyä KHO:n päätös asiassani. Sitä ei ole vielä tullut. (Sami 16 v.)

Nigel Thomas on haastatellut sijaishuollossa olleita lapsia ja nuoria heidän osallistumisestaan itseään koskevien asioiden käsittelyyn. Lasten ja nuorten ajatukset omasta osallistumisesta itseään koskevien asioiden käsittelyyn olivat samantyyppisiä kuin edellä kuvatussa suomalaisessa selvityksessä. Thomasin tutkimukseen osallistuneet lapset ja nuoret toivoivat apua ja rohkaisua omien ajatustensa ilmaisemiseen ja mahdollisuuden myös olla osallistumatta tilanteisiin jos ne tuntuivat liian vaikeilta. Vaihtoehtona omalle osallistumiselle nähtiin se, että joku aikuinen välittää lapsen tai nuoren mielipiteen muille. Tämä nähtiin hyvänä tapana varsinkin, jos ilmaistavat asiat olivat vaikeita tai negatiivisia.⁹⁾

Samaa viestittävät lapset ja nuoret, joilla on edunvalvoja. Vaikka neuvottelut, palaverit ja oikeudenkäynnit ovat jännittäviä ja jopa ahdistavia, lapsille ja nuorille on ollut merkittävää ja tärkeää se, että heidän mielipiteensä on tullut esille.

Osa lapsista on kokenut hyvänä sen, että edunvalvoja voi kertoa heidän mielipiteensä heidän puolestaan. Erityisesti nuoret pitivät hyvänä sitä, että edunvalvoja on ollut heidän tukenaan kun he itse puhuvat.

Minusta on ollut hyvä, että on ollut edunvalvoja, joka on selittänyt minulle asioita. Kun minä en itse aina muista mitä viimeksi sanoin. Itse en myös uskalla kertoa omaa mielipidettäni, joten hän auttaa minua ja kertoo puolestani. On kiva, kun joku puhuu puolestani, jota kuunnellaan. Hänen pitäisi käydä luonani joka viikko juttelemasa. (Viivi 5 v.)

9) Oranen 2008, s. 42.

Minusta on tärkeää, että pystyn sanomaan sanottavani yhteisissä tilanteissa, joissa teemme suunnitelmaa. Minusta olen tullut kuuluksi näissä tilanteissa. En osaa arvioida kuinka suuri panos edunvalvojalla on ollut tähän asiaan. Kuitenkin valmistelut näihin tapaamisiin on tehty kanssani, ja koen sen tärkeäksi. (Anne 15 v.)

Edunvalvojasta on ollut minulle hyötyä. Esim. palaverit, jos itse en ole kyennyt niissä mitään sanomaan vaan olen kertonut edunvalvojalle ja hän on tuonut asian esille. Edunvalvojasta on hyötyä ja edunvalvojasta voi olla myös haittaa vaikka en nyt kyllä keksi missä tilanteessa. Edunvalvoja on täyttänyt tehtävänsä. (Kaisa 17 v.)

On ollut joku, joka on kuullut ja tullut tapaamaan. En tiedä minkälaista se olisi ollut ilman. Minulle edunvalvojasta ei ole ollut haittaa enkä usko, että voisi ollakaan. Saattaisi jollekin olla. En osaa sanoa milloin. (Heikki 14 v.)

Edunvalvojien keskustelussa nousi esiin edunvalvojan merkitys aikuiskeskkeisessä järjestelmässä.

Minun mielestä edunvalvonnalla on kyllä paikkansa tässä meidän yhteiskunnassa, kun mietitään tätä meidän järjestelmää ja sen prosesseja. Tukihenkilöä ja edunvalvojaa tarvitsisivat aika monetkin henkilöt, itse kukakin meistä ehkä. Erityisesti ne lapset, joiden ympäriltä puuttuu verkostoja, heidän äänensä kuulluksi saaminen ansaitsee tämän tyyppisen edunvalvonnan. Tarvitaisiin myös rakennetta edunvalvonnan ympärille, jotta homma sisältä kirkastuu ja saadaan lapsen ääntä kuuluviin. Meidän tulee kehittää näitä meidän prosesseja siihen suuntaan, että ne on ihmiselle, kaikille ihmisille tarkoitettu. (edunvalvoja)

Minulla on ollut useampia edunvalvontoja sekä rikos- että lastensuojeluprosesseissa. Mielestäni aina näissä tapauksissa lapsen kuulluksi tuleminen on parantunut ja lasten mielipidettä kysyttäessä huomamme, että lapset kokevat, ettei heitä ole ennen edunvalvontaa kuultu juuri lainkaan. Jo leikki-ikäiset lapset mieltävät edunvalvojan tehtävän ja kertovat minulle esimerkiksi asiakassuunnitelmapalaveria ennen käydessäni mitä he haluavat minun siellä kertovan ja minkälaisia asioita edistävän. Lasten tyytyväisyys siihen, että heitä aidosti kuullaan ja asiat viedään kokoukseen, on valtava. Olen huomannut sijaishuoltopaikoissa, että kun siellä on tietysti lapsia, joilla ei ole edunvalvojaa, niin toiset lapset ovat minun edunvalvottavalleni kateellisia ja kysyvät miksen käy heidänkin luona ja osallistu heidänkin kokouksiin. (edunvalvoja)

Lapset ja nuorille on tärkeää, että edunvalvoja on ennen palaveria valmistautunut siihen rauhassa lapsen kanssa. Näin edunvalvoja tietää, mitä asioita lapsi pitää tärkeänä ottaa esille. Edunvalvoja on osaltaan voinut vaikuttaa siihen, että neuvotteluissa toimitaan lapselle ymmärrettävällä ja turvallisella tavalla.

Varsinkin asiakassuunnitelmapalavereissa on ollut hyvä, että edunvalvoja on puhunut siellä minun puolesta. Se on ennen palaveria jutellut minun kanssa ja kysellyt mitä asioita haluan ja miten kokouksessa käsitellä. On ollut hyvä, ettei minun ole tarvinnut itse neuvottelussa puhua, kun olen ujo ja hiljainen. Olemme tavanneet aina silloin tällöin – muutaman kerran vuodessa. Tapaamisissa olemme jutelleet mitä minulle kuuluu ja tapaamisiin liittyviä asioita. Huostaanoton purusta juttelimme viime keväänä aika paljonkin. En ole tapaamisia jännittänyt eikä ne ole minua pelottaneetkaan. Tapaamisten aikana olemme jutelleet itse asiasta mutta myös ihan muita asioista. (Sanni 16 v.)

Yksi lapsista oli kirjoittanut edunvalvojan kanssa kirjeen hallinto-oikeuteen, ja koki sen hyvänä. Ainakin yhdellä nuorella oli kokemus siitä, että hän oli saanut huonosti palautetta asiakassuunnitelmatapaamisten jälkeen.

Toivon edunvalvojaltani, että se kuuntelee ja on minun puolella. Palaverien tulos on ollut hyvä, joten edunvalvoja on ehkä pitänyt minun puolta silloin kun en ole itse ollut paikalla. Mieli pidettäni on kuultu palavereissa. Hallinto-oikeuteen olen tehnyt oman kirjeen, joka tehtiin yhdessä edunvalvojan kanssa. Se oli kiva juttu ja sitä oli kiva tehdä. (Heikki 14 v.)

Edunvalvoja tuntee minut aika hyvin. En osaa sanoa pitäisikö tuntea paremmin. Olen saanut aika huonosti palautetta suunnitelmatapaamisten jälkeen. En osaa sanoa siihen muuta. En ole ollut mukana asiakassuunnitelmatapaamisissa. Tiedän, ettei niissä ole kumpikaan vanhemmistani. (Pete 13 v.)

Edunvalvoja on kertonut sinun toiveesi ja mielipiteesi puolestasi niille aikuisille, jotka tekevät päätöksiä.

Parmpi, että edunvalvoja kertoo toiveeni heille.

Edunvalvoja on pitänyt huolen siitä, että sinä saat kaiken mahdollisen avun ja huolenpidon, jota sinä tarvitset.

Edunvalvoja on selittänyt sinulle, mitä sinuun vaikuttavia päätöksiä aikuiset ovat tehneet ja mitä ne tarkoittavat.

Lindan (6v) palaute. Kun keskustelurunkoa testattiin, tuli lapsilta toive, että osaan kysymyksistä voisi vastata ”rasti ruutuun”-tyylillä. Tästä syystä laadittiin keskustelun pohjaksi erillinen palautelomake, jonka avulla lapsi saattoi halutessaan arvioida edunvalvojan tekemää työtä.

Lapsi ja edunvalvoja rikosprosessissa

Lapset ja nuoret, jotka ovat olleet mukana rikosprosessissa kuvailevat poliisikuulustelua ja oikeudenkäyntiä jännittäviksi ja ahdistaviksi tilanteiksi. He ovat kokeneet, että on ollut hyvä, että edunvalvoja on näissä tilanteissa heidän mukanaan. Rikosprosessissa lapsen edunvalvojan rinnalla lapsella on säännönmukaisesti aina myös oikeusavustaja, jonka tehtävänä on huolehtia lapsen juridisten intressien ja korvausten toteutumisesta.

Edunvalvojasta on ollut mulle hyötyä sen oikeudenkäynnin takia. On ollut hyvä et saa puhua siitä jollekin - siitä on ollut todellakin hyötyä. Se olis ollut muuten ihan hirveetä. (Tiina 15 v.)

Ollaan lenkkeilty, keskusteltu tähän asiaan liittyvistä asioista. Se on ollut hyvä asia, että on voinut puhua niistä asioista. Poliisikuulustelussa oli hyvä, että oli aikuinen mukana. Tilanne oli välillä niin ahdistava, että teki mieli lähteä pois. Olemme tavanneet kerran kuussa. Ekana tietenkään vähän jännitti uusi ihminen. En näe mitään huonoa, vaan on hyvä, että minulle haettiin edunvalvojaa, koska en olisi selvinnyt yksin. Toivoisin, että edunvalvojani selvittää minulle mahdolliseen oikeudenkäyntiin liittyvät asiat, jos käy niin, että ehdin täyttää 18 vuotta ennen kuin asia etenee. (Ella 17 v.)

Ei edunvalvojasta ole ainakaan haittaa ollut. Hyötyä siitä oli esimerkiksi oikeudessa, etten joutunut olemaan yksin. (Mari 16 v.)

Näiden lasten ja nuorten elämässä on usein rinnakkain ja päällekkäin useita prosesseja viranomais- ja palvelujärjestelmän eri tasoilla. Vaikka prosessit viranomaisten näkökulmasta ovat erillisiä, eivät ne sitä ole prosessien keskellä elävälle lapselle. Lapsen kokemuksena voi olla, että häntä kuullaan eri yhteyksissä samasta asiasta, mutta kukaan ei kuuntele kokonaisuutta. Edunvalvojalla voi olla mahdollisuus toimia linkkinä eri prosessien välillä ja edustaa lasta laaja-alaisesti niissä prosesseissa, joita esimerkiksi rikosepäily käynnistää.

Ensimmäistä tapaamista en nyt muista. Poliisikuulustelu ei ollut kovin kiva mutta auttoi kun edunvalvoja oli mukana. Asiakaspalaverissa jännitin mutta kuitenkin koin edunvalvojan henkisenä tukena. Olisin toivonut enemmän kahdenkeskisiä tapaamisia ilman mitään sovittuja palavereita. (Kaisa 17 v.)

Mä luulen, että lapsen kuuleminen tarkoittaa tällaisissa oikeusasioissa ainakin lapsen mielipiteen kuulemista. Omalla kohdallani se tarkoittaa sitä, että poliisi on kuullut myös minua eikä vain ainoastaan kuulustella aikuisia. Toisaalta minua on kuultu ja mut sit taas välillä tuntuu että ei. Olisin halunnut yksityiseen nuorisokotiin enkä päässyt sinne. Nykyisessä paikassa koen, että minulla on liian tiukat säännöt eli samat säännöt kuin toisilla, vaikka toiset kusettavat ohjaajia 6-0 ja minä pyrin olemaan rehellinen. Tapaamiset läheisten kanssa ovat sujuneet eli olen saanut tavata poikaystäväni sekä äitiäni. Yleisesti ottaen minua on kuitenkin kuunneltu, enkä ole vihainen kenellekään aikuiselle. Minulla ei ole ollut tilannetta, etteikö edunvalvojani olisi vienyt asioitani eteenpäin. Muistaakseni en ole ollut erimieltäkään asioista hänen kanssaan. Edunvalvojasta oli hyötyä kaikissa poliisijutuissa, joista en olisi yksin selvinnyt, en ymmärtänyt puoliakaan asioista. Mun tilanteessa ei edunvalvojasta voisi olla haittaa. (Ella 17 v.)

Minulla on ollut yksi lapsi joka on sanonut, että ei hän halua puhua enää, kun on ollut nämä oikeusjutut ja muut ja häntä on kuultu. Häntä on käynyt niin monta ihmistä kuulemassa ja kukaan ei kuitenkaan oikeasti kuule. Hän ei halua puhua yhtään siitä asiasta, jonka vuoksi edunvalvoja on määrätty. Hän haluaa puhua temppupyörästä. Ja hän puhuu temppupyörästä. Olemme sopineet, että minä kerron hänelle kuitenkin missä mennään, mitä on tapahtunut ja mitä seuraavaksi tapahtuu. Tapaamiset ovat olleet paljon sellaista osallistamisen mahdollistamista sille lapselle; kertoa mitä tässä tapahtuu seuraavaksi, kuka kenties tulee ja mistä. Edunvalvontatyö on ollut selittämistä äärimmäisen paljon. (edunvalvoja)

Edunvalvojen kokemuksen mukaan toimiminen lapsen rinnalla linkkinä eri viranomaisprosessien välillä edellyttää tiivistä yhteistyötä oikeusavustajan, viranomaisten ja lasta hoitavien tahojen kanssa.

Edunvalvojalta vaaditaan myös hyviä yhteistyötaitoja sillä hän joutuu jokaisen edunvalvontatyön aikana olemaan yhteistyössä useiden eri tahojen kanssa; sosiaalityöntekijöiden, mahdollisten lasten terapeuttien ja hoitohenkilökunnan, sijaishuoltopaikan henkilökunnan, poliisin, syyttäjän ja asianajajien. Lapsen edun muodostaminen vaatii joskus todella useiden asiantuntijoiden kanssa keskustelua ja onni onkin, ettei edunvalvojan tarvitse puutteellisin tiedoin lapsen asioista ottaa kantaa ja määritellä sitä hänen etuaan aina kyseisen asian suhteen. (edunvalvoja)

Kuulluksi tuleminen ja edunvalvojan rooli sen edistämisessä on erilainen tietysti rikos- ja lastensuojeluprosesseissa. Yhteinen taival on usein lyhyempi rikosprosessissa. Edunvalvojalla on lisäksi siinä työpari – asianajaja - ajamassa sitä oikeusprosessia. Kuuleminen ja lapsen kanssa työskentely jää toki pääasiassa edunvalvojalle. Nuorten kanssa teemme usein yhteistyötä esim. oikeuteen valmistelussa. (edunvalvoja)

Edunvalvoja rikosprosessissa on vain käypäläinen lapsen ja perheen elämässä - vain välivaihe, ja lapsi ja vanhemmat ja sosiaalityöntekijät elävät tämän asian kanssa sen jälkeen kun rikosprosessi on ohitse. Tavoitteena on lapsen äänen esille tuominen, mutta yhteistyössä kaikkien muiden tahojen kanssa. Jos me aiheutetaan sinne eripuraa, jos heille jää sellainen tunne, että tämä oli ikävä prosessi, niin sehän kaikki heijastuu lapseen ja vanhempain. Olin oikeudessa ja olin yllättynyt kun sosiaalityöntekijät tulivat sanomaan jälkikäteen, että tähän oli hyvä kokemus. (edunvalvoja)

Joskus mietin rikosprosessissa, että tarvitaanko minua oikeasti vai hoituisiko joidenkin prosessien kulku ilman lastensuojelun edunvalvojaa. Pääsääntöisesti koen kuitenkin, että kaikki ne lastensuojeluprosessin lapset ja suurin osa rikosprosessin lapsista on hyötyneet siitä, että heidän asioitaan on ollut hoitamassa myös edunvalvoja. Palaute poliisilta on hyvin myönteinen rikosasioissa ja he tuntevat suurta helpotusta, kun kuulevat että olen määrätty edunvalvojaksi lapselle, joka on joutunut rikoksen kohteeksi. Heidän työ helpottuu ja he voivat keskittyä tutkimiseen eikä tarvitse kantaa huolta lapsesta ja siitä, että hoituvatko hänen asiansa siinä sivussa. (edunvalvoja)

Lapsen ja edunvalvojan välinen suhde

Keskeinen kysymys uuden lastensuojelun edunvalvojan työnkuvan muotoutuksessa on, minkälainen ja kuinka tiivis suhde edunvalvojan ja lapsen välille olisi syytä rakentaa? Minkälaista tutustumista, luottamuksen rakentamista ja suhdetta lapsen puhevallan käyttäminen edellyttää?¹⁰⁾ Riittääkö joissain tapauksissa vain lapsen asiakirjoihin tutustuminen? Kuinka usein lasta tulisi tavata? Missä määrin edunvalvoja työskentelee lapsen vanhempien ja muun lapsen verkoston kanssa?

Tuomioistuimen antaman edunvalvojamääräyksen puitteissa edunvalvojen työskentelytavoissa on tapaus- ja persoonakohtaista variaatiota hyvinkin paljon siinä, kuinka tiiviitä suhteet lapsen tai nuoren ja edunvalvojan välillä ovat. Suhteen luonne riippuu toki myös siitä, kuinka pitkäkestoinen edunvalvontasuhte on: edunvalvojatehtävien kestot vaihtelevat muutamista kuukausista jopa useisiin vuosiin. Pidempikestoissa lastensuojelun edunvalvonnoissa edunvalvoja saattaa olla lapselle sosiaalityöntekijöiden vaihtuessa ainoa pysyvämpi linkki viranomaisiin.

Tärkeätä on aina muistaa, että minkä takia meidät on edunvalvojaksi määrätty. Se tehtävä määrää kaiken mitä me tehdään. Se määrää samalla myös sen minkälainen kontakti meidän pitää saada lapseen: missä asioissa, ja kuinka paljon se edellyttää se tehtävä meiltä menoa sen lapsen asioihin mukaan. Myös se, että kun me tehdään lasku, niin kuinka meidän tulee voida perustella, että minkä takia me ollaan joku asia tehty, miten se auttaa sitä tehtävää, mihin meidät on määrätty. Tärkeää on myös, että jokainen valitsee omaan persoonaansa sopivat toimintatavat, muuten ei voi olla aito. (edunvalvoja)

Lastensuojelun edunvalvojahankkeessa on lähdetty siitä, että lapsen osallisuuden toteutumisen kannalta on edunvalvojan jokaisessa toimeksiannossaan tavattava lasta ja tutustuttava lapsen todellisuuteen. Edunvalvojakoulutuksessa korostetaan lapsilähtöistä työskentelytapaa ja koulutuksen rekrytoinnissa on painotettu lastensuojelun ja lasten kanssa työskentelyn osaamista. Lasten näkemykset ja kokemukset siitä, miten he ovat kokeneet tapaamiset, työskentelyn ja vuorovaikutuksen edunvalvojan kanssa, ovat hyvin tärkeitä mittareita siitä, miten lapset ovat kokeneet osallisuutensa heitä koskevissa viranomaisprosesseissa ja mitä merkitystä edunvalvojalla on ollut tässä.

---

10) Anttila, Markus: Lastensuojelun edunvalvojahanke – Arviointia seitsemän vuoden matkalta. Kehityspiikki Tutkimus Oy 17.11.2011. http://www.sosiaaliportti.fi/File/5e8be6a5-d696-48f0-abcb-43cf4fdffd27/Raportti_18+11+2011.pdf, s. 23.

Itse henkilökohtaisesti pidän enemmän edunvalvonnoista lastensuojelussa kuin rikosprosesseissa. Niissä koen, että asiantuntemukseni pääsee paremmin esille. Suhteen pitempikestoisuus on myös haasteellisempi. Edustan lasta näissä asioissa usein hyvin laaja-alaisesti, joten jotta voin lapsen puolesta puhua, opin tuntemaan lapsen tosi hyvin ja suhteeni lapsiin on hyvin läheinen. Edunvalvottavista lapsista tulee ”minunkin lapsia”. Tunnettyöskentely lastensuojelulasten kanssa on usein myös vaativampaa suhteen pitkäkestoisuudesta johtuen. Juttellemme ja käymme lasten kanssa läpi monia lasten elämässä tapahtuneita asioita, yritämme löytää niihin ymmärrystä ja jopa ”selitystä”. Lapset haluavat kuka leikin kuka puheen välityksellä saada selkeyttä omaan kaoottiseen maailmaansa. Tämä tarkoittaa tietysti sitä, että edunvalvojan työ on joskus tosi raskasta, kun tunnekuorma ylittää sen mitä itse jaksaa kantaa. Siksi onkin hirveän tärkeää, että edunvalvojilla on työnohjaus ja vertaistuki olemassa. Muutoin menevät helposti ”puurot ja vellit sekaisin” eikä lapsi saa sitä tukea ja apua, minkä vuoksi edunvalvoja on nimetty hänelle. (edunvalvoja)

Tutustuminen lapsen tahdissa

Lasten kohdalla osallisuuden kokeminen edellyttää aina kohtaamista. Hotari, Oranen ja Pösö (2009) kirjoittavat Lasten osallisuus lastensuojelussa –hankkeessa kerätyn aineiston perusteella, että tärkeimmäksi tekijäksi nuoren osallisuuden kokemisen kannalta muodostuu työntekijän kyky kohdata nuori.¹¹⁾

Lapsilta ja nuorilta kysyttiin heidän kokemuksiaan lapsen ja edunvalvojan tapaamisista, tekemisestä ja vuorovaikutuksesta. Tapaamiset ja tutustuminen ovat tapahtuneet pitkälti lasten ja nuorten omilla foorumeilla, leikkien, pelaillen, kävelylenkillä tai kahvilassa jutellen.

On leikitty, keinuttu, pelattu pelejä, kuunneltu lasten lauluja, piirretty ja leikitty lääkäriä. Vielä vähän enemmän olisimme voineet tavata. (Nepsu 6 v.)

11) Hotari, Kaisa-Elina & Oranen, Mikko & Pösö, Tarja: Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki 2009, s. 127.

Edunvalvoja on tehnyt minun kanssani kaikenlaisia asioita: on pelattu, juteltu ja tehty läksyjä. En tiedä mitä muuta hän voisi kanssani tehdä. Tänään kyllä toivoisin, että auttaisi minua siivoamaan kaatamani hyllyn tavarat takaisin paikoilleen. (Emma 9 v.)

Hän on puhunut päivän asiat silloin kun on tullut käymään. Minun asioihin ja kaikkeen muuhunkin liittyviä asioita on aina juteltu. Kaikista asioista on puhuttu niin tärkeistä kuin kaikista muistakin. Edunvalvojani kanssa olemme olleet kahvipöydässä, autossa, omassa huoneessa, kahvilassa. Edunvalvoja on tavannut minua palavereiden vuoksi. On puhuttu palavereissa käsiteltävistä asioista, jotta edunvalvoja pystyy puhumaan minun asioista siellä. Jotta se voi sanoa, että mitä asioita pitää viedä eteenpäin. Tapaamiset ovat olleet ok. Ei ole tapeltu. Joskus on käyty kiivasta puhetta. Ei ole tullut paha mieli eikä ole haitannut. Sovussa on erottu. Tykkään erota sovussa. Tapaamiset ovat olleet ihan asiallisia. On pelattu ja edunvalvoja on valinnut kysymyksiä (Valovoimapeli). On pelattu tornin valloitusta ja se oli kivaa. Samoin muistipelit, jolloin säälistä annoin edunvalvojallekin pisteitä. (Heikki 14 v.)

Olen tehnyt edunvalvojan kanssa kaikenlaista. Ollaan leikitty, juteltu ja minä olen kertonut asioita. Edunvalvoja on määrätty minulle jonkun asian takia, jota en osaa selittää. Edunvalvojan kanssa on ollut mukava tavata. On ollut hauskaa. Edunvalvoja on tuonut leluja. Käynnit ovat tuntuneet mukavilta. Tapaamisissa on leikitty ja puhuttu tärkeistä asioista kuten huostaanottoon liittyvistä asioista ja siitä minkälaista mulla on täällä perhekodissa. Tapaamisia on ollut riittävän paljon ja riittävän useasti. Tiedän, että saan hänet puhelimella kiinni, jos tarvitsee. (Jaakko 13 v.)

Minulla on 6-vuotias tyttö, jota olen tavannut vasta yhden kerran. Kauheasti mietin, kun minulla ei ole näin pientä ollut aikaisemmin, että miten hänen kanssa toimin, ja miten selitän, että kuka minä olen. Otin mukaani kaikenlaisia työvälineitä, myös nallekortit. Annoin hänen valita ja hän halusi pelata Mustaa-Pekkaa korteilla. Sijaisäiti auttoi, koska lapsi ei osannut vielä lukea. Tämä oli tosi kivaa, ja minä sain palkinnon sen pelin jälkeen; lapsi näytti minulle mitä hän oli viime talvena päiväkodissa tehnyt. Tuli mielestäni aivan ihana vuoro-vaikutus lapsen kanssa. Hän kertoi minulle hirveän paljon asioitaan. Se oli hienoa. (edunvalvoja)

Työskentely lasten kanssa on palkitsevaa. Saan olla lapsenmielinen ja höpötellä tarvittaessa lasten kanssa, konttailla pikku lasten kanssa lattialla, leikkiä jo unohtuneita lastenleikkejä, käydä lasten kanssa kelkkamäessä, ja kohdata lapsia mitä mukavimmissa paikoissa, joissa lasten on helppo avautua ja kokea itsensä turvalliseksi ja keskustella leikin lomassa tärkeistä ja joskus tosi vaikeistakin asioista. Työni edunvalvojana ei tapahdu tylsässä toimistohuoneessa vaan tapaan lapsia heidän kentillään, heidän valintansa mukaan. Minä en ole viranomainen ollessani edunvalvoja vaan olen mukava täti, jonka kanssa on kiiva tehdä asioita ja jutella tarvittaessa elämän suurista kysymyksistä. Edunvalvojana saan myös positiivista palautetta lapsilta enemmän kuin yhteensä koko urani aikana olen saanut. Toki se tuntuu hyvältä ja palkitsevalta. (edunvalvoja)
Sen olen kokenut, että alkuun, tutustumiseen, pitää satsata todella aikaa. Että oikeasti tutustuu siihen lapseen. Nämä verkostokartat ja muut ovat hyviä apuvälineitä, kunhan tietää mitä tarkoitusta varten käyttää apuvälineitä. Haluan aina olla rehellinen lapselle, että lapsi tulee tietoiseksi siitä, miksi minä kysyn jotain asiaa ja mihin se liittyy. Kysynkö nyt siihen asiakassuunnitelmaan liittyen tai johonkin muuhun asiaan liittyy. Minusta lapsella on oikeus tietää, miksi minä kysyn niitä asioita. (edunvalvoja)

Edunvalvojen keskustelussa pohdittiin paljon sitä, että lapsikeskeisyys määrittää työskentelyä muun muassa siten, että edunvalvojan asettamat tavoitteet tapaamiselle eivät aina täyty aikuisen odottamassa tahdissa.

Ajan varaaminen on yksi tärkeä asia, jotta kontakti ylipäänsä mahdollistuu. Minulla on tosi varautuneita lapsia. Ajattelin ihan alusta alkaen että ei voi ajatella, että edunvalvontaan kuuluvista asioista voisi keskustella lapsen kanssa oman sapluunan mukaan, että niitä pystyisi kauheasti ennakoimaan. Totta kai sitä miettii, että miten lähtee liikkeelle, ja miten vie eteenpäin. On ne tietyt asiat, joita ajattelee, että on tärkeää lapsen kanssa käydä läpi. Minulla on hieno kokemus siitä, kun selitin lapselle jotain tilannetta, joka oli ollut. Lapsen mitta täyttyi - hän oli keskustellut asiasta sen mitä sillä hetkellä jaksoi ja pystyi tässä kohtaa ottaman vastaan. Lapsi kysyi: ”no pelataanko nyt sitä muistipeliä?” Itse olin vielä ihan kiinni niissä ajatuksissa ja niissä jutuissa. Olisi ollut vielä joku asia, jota aikuisena ajatteli, että tämä vielä pitäisi käydä lapsen kanssa läpi. Mutta piti maltaa lopettaa ja todeta lapselle: ”Selvä, pelataan muistipeliä”. Ja sitten lapsi alkoi tuottaa, mitä hän oli tehnyt. Että se tuntui kyllä tosi hienolta. (edunvalvoja)

Niin, aikuisen pitää osata katkaista se, ettei menee vain sillä omalla tahdillaan ja ajatuksella, että pitää saada joku asia tapaamisella hoidettua. Lapsella saatava olla ihan toinen tavoite tapaamiselle. Tuli mieleen oma edunvalvottava, 4-vuotias. Hän oli erittäin huono ilmaisemaan asioita, hyvin niukkasanainen. Kyllä siinä oli luovuus tiukoilla, että miten minä saan häneen yleensä suhdetta luotua. Se, mikä sitten toimi, oli ihan perinteinen perhepiirros, lähdettiin vain piirtämään. Ja siitä tuli uskomaton tarina, hän jatkoi ja jatkoi sitä, välillä tehtiin muuta, sitten hän halusi jatkaa sitä piirtämistä. Ja siihen tuli kerrontaa mukaan. Se oli se avain. Täytyy sanoa että kokeilin varmaan neljää, viittä eri systeemiä ennen kuin päästiin tähän. Mutta minulla oli myös aikaa siihen. (edunvalvoja)

Yksi vaikeushan siinä on, että pitää olla sitä mukavaa tekemistä, mutta sitten ovat ne tärkeät, mahdollisesti viralliset asiat, jotka käynnillä pitää hoitaa. Vaatii joskus melkoista räätälöintiä, että saadaan kuitenkin tilaa niille tärkeille asioille, jotka edunvalvontaan kuuluvat. (edunvalvoja)

Minä olen oppinut siihen, että siinä tekemisen ohella voi tehdä kysymyksiä niistä vakavista asioista, että esimerkiksi sen piirtämisen ohessa voi keskustella. Lapsen voi olla helpompikin puhua vaikeista asioista kun hänellä on jotain sijaistoimintaa. (edunvalvoja)

Olennaista on aito kiinnostus

Lapsille ja nuorille olennaista on kokemus siitä, että edunvalvoja on aidosti kiinnostunut syventymään juuri heidän asiaansa.

Edunvalvoja on tutustunut minuun. Se on käynyt monta kertaa ja ollaan puhuttu monta kertaa. Edunvalvoja on kiinnostunut asioihin, hän haluaa tietää koska hän on edunvalvoja. Edunvalvoja on kertonut muille aikuisille toiveeni ja mielipiteeni, mutta ne eivät ole toteutuneet. Edunvalvoja on auttanut asioissa. (Julius 9 v.)

Nykyistä edunvalvojaani olen tavannut nyt muutaman kerran, ja sen perusteella menen eteenpäin positiivisin mielin. Hänellä on ainakin aikaa ja jotakin mielenkiintoa hoitaa asioitani. Ne tapaamiset joita on ehtinyt olla, ovat sujuneet hyvin. Tähän asti ne ovat edenneet yhtä kertaa lukuun ottamatta virallisissa merkeissä. (Make 16 v.)

Edunvalvoja on kiinnostunut minusta ja se näkyy siinä, että edunvalvoja hymyilee koko ajan minulle ja kyselee kuulumisia. Se leikkii myös yksistään minun kanssa. (Jaakko 13 v.)

On tärkeää, että rajataan lapselle ja edunvalvojalle yhteinen, häiriötön aika. Minun on pitänyt käyttää mielikuvitusta ja tahdonvoimaa, jotta saan kahdenkeskistä aikaa lapsen kanssa. Olen jopa käyttänyt omaa koiraani lähtemällä ulkoiluttamaan sitä lapsen kanssa. Lapsi otti oman keppihevosensa lenkille. Minulla oli koira ja hän liikutti sitten keppihevostansa ja me keskustelimme. (edunvalvoja)

Tärkeää on se, että on ihan aidosti kiinnostunut lapsen asioista ja haluaa kuulla sitä, mitä se lapsi haluaa kertoa. (edunvalvoja)

Vaikeiden asioiden käsittely vaatii luottamusta

Lasten ja nuorten vastauksissa nousee esiin luottamuksen merkitys. Kipeistä ja vaikeista asioista puhuminen ei ole helppoa, ja edellyttää luottamusta edunvalvojan ja lapsen välillä. Lastensuojelun asiakkaana olevat lapset ja nuoret, joille edunvalvoja määrätään, ovat elämässään kokeneet usein monia hylkäämisiä ja heidän voi olla vaikeaa luottaa uusiin ihmisiin. Heidän kiintymyssuhteensa on usein vaurioitunut. Siksi voi olla työlästä ja usein hidasta luoda sellainen luottamuksellinen suhde, jossa lapsi tai nuori pystyy ilmaisemaan edunvalvojalle omia toiveitaan ja tarpeitaan.

Tarvitaan tietenkin sellainen aikuinen tai aikuiset jotka ovat lapsen mieleen ja osaavat kuunnella lasta. Joskus lasten ja nuorten on hyvinkin vaikea puhua ongelmistaan. Silloin aikuisten pitäisi antaa lapselle aikaa miettiä asioita, mutta kuitenkin samalla kannustaa lapsia ja nuoria kertomaan ongelmistaan. Itse olen omalla kohdalla huomannut, että on todella ikävää jos aikuiset painostavat kertomaan asioista joista itse ei halua sillä hetkellä kertoa. (Petra 17 v.)

Joskus ei jaksais tavata edunvalvojaa, mut kyl ne yleensä on ollut kivoja tapaamisia. Kiva on ollut käydä vaikka kahvilla ja jutella kaikkee samalla. Me tavataan kerran kuussa ja se on ollut ihan hyvä määrä. Yleensä me puhutaan mulle tärkeistä asioista. Mulla ei ole edunvalvojalleni mitään erityisiä toiveita kun ne tapaamiset on ollut ihan hyviä. Joistain asioistani en puhu kenellekään. Suurimaksi osaksi pystyn puhumaan. Mun edunvalvoja osaa pitää kiinni vaitiolovelvollisuudesta. (Mari 16 v.)

Olen pystynyt puhumaan edunvalvojan kanssa asioista, joista on ollut vaikea puhua muiden kanssa. Olen tullut kuulluksi myös näissä asioissa. On tärkeää, että edunvalvoja tapaa minua myös erikseen. Kaikista asioista en ole valmis puhumaan sisarusteni aikana vaikka he tietäisivätkin ne asiat. Koulu ja opiskelu täyttävät elämäni tällä hetkellä. Olen onnellinen uudesta perheestäni. Siitä huolimatta koen tärkeäksi, että puhumme myös menneisyydestä ja niistä ihmisistä, jotka ovat olleet minulle tärkeitä. (Petra 17 v.)

Minun edunvalvojeni on rento ja hauska mutta osaa olla myös tiukki. Toivoisin, että edunvalvojeni saisi minut voimaan taas hyvin. Toivoisin, että hän puhuisi aikuisille puolestani. Edunvalvojeni haluaa auttaa ja innostuu, kun kerron kivoista asioista. Minun on helppo puhua hänelle asioistani. Aluksi ei ollut helppoa, kun hän oli vieras. Ikkävä, ettei jatku. (Raisa 11 v.)

Lapsen elämässä olevilla viranomaisilla ja työntekijöillä, kuten sosiaalityöntekijällä, poliisilla tai terapeutilla on kullakin oma roolinsa ja tehtävänsä, eikä edunvalvojan tehtävänä ole paikata tai muuten tehdä heille kuuluvia asioita. Kuitenkin lapsen todellisuuden tavoittaminen edellyttää sitä, että myöskään lapsen elämään kuuluvia vaikeita ja kipeitä asioita ei ohiteta, vaan niistä voi tarvittaessa puhua turvallisesti myös edunvalvojan kanssa. Lasten kohtaamisen ja osallisuuden yhtenä edellytyksenä on, että lapselle tarjotaan välineitä ymmärtää itseään ja elämäänsä¹²⁾.

Tapaan edunvalvojaani säännöllisesti. Puhutaan monista asioista ja hän yrittää auttaa. Ollaan käyty tapahtumat läpi, minun tunteeni, mitä toivon, mistä en tykännyt ja mitä haluaisin kertoa muille. Odotan edunvalvojan tapaamisia, koska en halua kenenkään muun puhuvan elämästäni, sillä muut eivät ymmärrä. Tapaan häntä keran kuukaudessa. Välillä menemme "kahville", välillä ollaan meillä. Riippuu mistä tapaamisissa on puhuttu, onko tapaamiset tuntuneet kivoilta. Soitan tai kirjoitan edunvalvojalleni, kun minulla on asiaa – sitten nähdään usein nopeammin. (Raisa 11 v.)

Edunvalvoja on myös kysynyt asioita, jotka ovat minua mietityttäneet, mutta joita en itse ole osannut kysyä. (Veera 12 v.)

Tapaan häntä mielellään jatkossakin. Tapaamisia ei tarvitse olla joka kuukausi, silloin kun jommallakummalla on asioita. Minun on vaikea puhua asioistani. Pelkään, että puhumisesta seuraa kosto. (Terttu 15 v.)

Kun lastensuojelun edunvalvojilta on kysytty, minkälaisia tietoja ja taitoja he ovat edunvalvojatehtävässään tarvinneet, korostavat he tarvinneensa tietoa

12) Hyytinen, Riitta: Lapsi, huumeperhe ja toivo. Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutusprosessissa. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatin tutkimus, lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala. Yhteiskuntapolitiikan laitos, Helsingin yliopisto. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 37, Helsinki 2007, s. 130.

muun muassa traumausten vaikutuksesta lapseen, seksuaalisen hyväksikäytön tuomista haasteista, tietoa väkivaltaa kohdanneista lapsista ja heidän mahdollisista reagoitavoistaan sekä psykologista osaamista. Edunvalvojat kertovat hyötynensä lapsen kehitykseen liittyvästä osaamisesta, joka on mahdollistanut lapsen tasoisen kohtaamisen erilaisten ja eri-ikäisten lasten kohdalla.¹³⁾

Haluaisin vielä palata tunteisiin. Me kaikkihan toimitaan niin, että me halutaan välttää ikäviä tunteita ja tuntemuksia. Minä ajattelen, että yksi haaste näissä tilanteissa on se, että me saadaan luotua sellainen ilmapiiri, että lapsi uskaltaa puhua myös ikävistä asioista olemalla myös tunnetasolla mukana niissä. Että hän ei vain luettele niitä asioita, vaan saa myös tunteet esiin. Siihen itse käytän sellaista tapaa, että kerron lapselle, mitä se tapaaminen sisältää: ”Ensin jutustellaan ja leikitään, sen jälkeen puhutaan niistä ikävistä asioista, ja lopetetaan taas johonkin kivaan.” Olen kokenut niin, että kun lapsi saa aikaa valmistautua siihen, että puhutaan niistä oikeasti kipeistä asioista, hän on leikin ja kivan tekemisen jälkeen valmis niistä puhumaankin. Usein käy niin, että kun me pürretään tai leikitään tai pelataan, niin lapsi alkaakin itse tuottaa esim. sitä, että silloin isä teki niin jne. Lapsi on saanut hetken mieltä asioita ja sanomiselle on ”aika ja paikka”. Parastahan on jos lapsi tuottaa itse sitä omaa ja omaan tahtiin. (edunvalvoja)

Edunvalvojani on kiva. Hän on kiinnostunut siitä, mitä minulle kuuluu, koska kysyy kuulumisiani ja kaikenlaisia asioita minulta. Toisista asioista on helppo kertoa hänelle, mutta joistakin huolista, ei ole helppo kertoa kenellekään, ei edunvalvojalleniakaan. Yleensä minusta on kiva tavata edunvalvojaani, vain silloin kun minulla on ollut huono päivä, niin tapaaminen ei tunnu niin kivalta. (Emma 9 v.)

---

13) Edunvalvonnan alkuarvio ja loppuraportti –tiedonkeruu 2008 -2012 (ei julkaistu), Lastensuojelun edunvalvojahanke. Edunvalvojien arvioita koottu vastauksista kysymyksiin: Millaisia tietoja ja osaamista arviot edunvalvojana tässä tehtävässä tarvitsevasi? (alkuarvio, n=101) / Millaista osaamista tässä edunvalvojan tehtävässäsi tarvitsit? (loppuraportti, n=34).

Vähän joskus jännittää edunvalvojan tuleminen etukäteen mutta tapaamisissa ei tarvitse jännittää. Syytä jännittämiseen en osaa sanoa mutta monesti olen tiennyt, että tullaan puhumaan ikävistäkin asioista. Tapaamiset ovat olleet kivoja. Joskus olisin halunnut puhua muistakin asioista mutta en muista enkä osaa sanoa mistä. Edunvalvojani on kiinnostunut ja kyselee aina kuulumisiani. Minun on helppo puhua hänelle kaikenlaisista asioitani – niin hyvistä kuulumisista kuin huonoistakin. (Arttu 10 v.)

Tunnettyöskentelyn katson edunvalvojan tärkeimmäksi tehtäväksi, joka erottaa hänet asianajan ja muiden lapsen ympärillä olevien viranomaisten tehtävistä. Se on myös vaativin osa meidän työtä. Edunvalvonnassa lapset tulevat läheisiksi ja heidän kokemusmaailma on usein niin hirveiden ja käsittämättömien asioiden summa, että edunvalvojan oma ymmärryskyky ja "sietokyky" loppuu. Olen useamman kerran lapsen tapaamisen jälkeen itkenyt ja mennyt itse aivan pois tolaltani. On vaikea tajuta joskus kuinka hirveitä me aikuiset saatamme lapsille olla! Sen hirveän surun, kiukun ja epäoikeudenmukaisuuden edessä joskus tuntuu, että voimat loppuvat. Mutta ei ne lopu, sillä tiedän että minua tarvitaan ja taistelu lapsen paremman tulevaisuuden puolesta antaa voimia. Ja tietysti minulla on se työnhjaus, jossa saan purkaa tunteitani. Edunvalvontatyö ei ole vain surullisten asioiden kanssa olemista. Valtava on se ilo, jonka voin kokea, kun lasten asiat ovat kohentuneet, sijoituspaikka on onnistunut ja saan nähdä kuinka lapsi hitaasti mutta varmasti eheytyy. Hymy tulee hänen kasvoilleen ja se rakkauden nälkäinen katse häviää! (edunvalvoja)

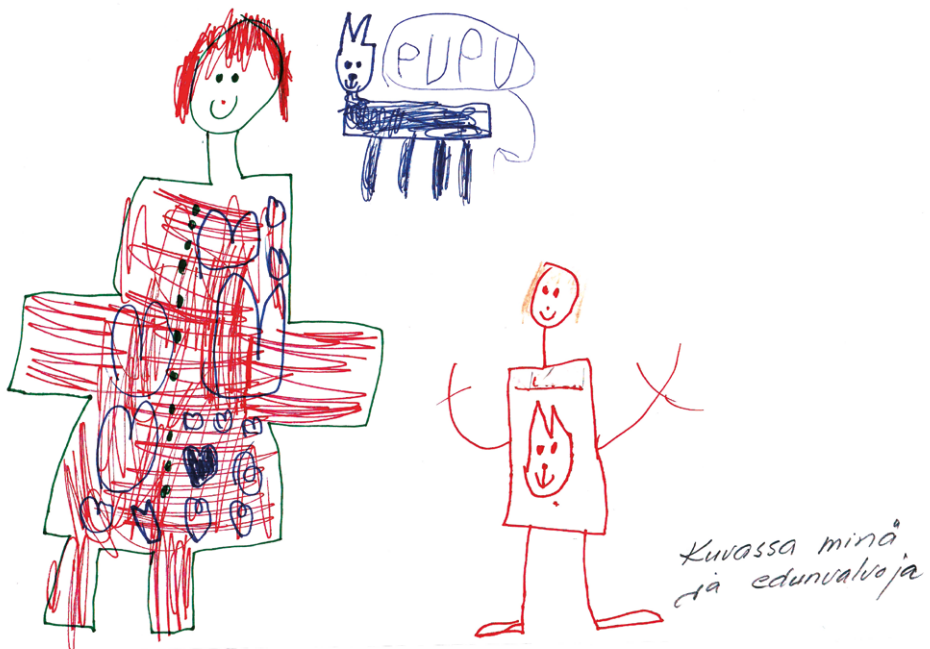
Luottamuksellisen suhteen rakentuminen on joskus työlästä ja hidasta.

Tapaamisia on ollut ihan riittävästi – aika harvoin. Tapaamiset ovat olleet pitkäveteisiä. Minä en ole tottunut asioistani puhumaan kenenkään kanssa ja siksi tapaamiset ovat tuntuneet joskus piinallisiltakin. Edunvalvojani on ihan hyvä ja on ollut mukava, että on tavattu sijaiskodilla. Edunvalvojani on minusta kiinnostunut ja se näkyy siinä, että se kyselee asioita. En tiiä haluanko tehdä hänen kanssaan yhteistyötä mutta tapaamisasioissa on hyvä, että hän on asioita selventämässä. (Jaana 15 v.)

Edunvalvojalla ei sosiaalityöntekijän tapaan työskentelyvelvoitetta lapsen lähi-verkoston, esimerkiksi vanhempien tai sijaisvanhempien kanssa. Lapsen kan-nalta luottamuksellisen suhteen luominen edunvalvojaan voi olla helpompaa, jos lapsen vanhemmat hyväksyvät sen, että edunvalvoja edustaa heidän lastaan vi-ranomaisprosessissa.

Lasten suhtautuminen edunvalvojaan vaihtelee myös lapsikohtaisesti. Jotkut lapset hyväksyvät heti ensi tapaamisella minut ja pienet lapset alkavat leikki-mään kanssani ja nuoret keskustelemaan itsestään. Joidenkin lasten kohdalla luottamuksellista suhdetta ei saa syntyämään millään. Olen huomannut, että sil-loin takana on usein se, että vanhemmat eivät hyväksy edunvalvojaa eivätkä si-tä syytä miksi hänet on määrätty. (edunvalvoja)

Työskentely vanhempien kanssa onkin varmasti sellainen ääsiyyskysymys meil-le edunvalvojille – myös persoona- ja tapauskohtainen kysymys. Itse työsken-telen vanhempien kanssa sen verran minkä katson olevan lapsen edun mukais-ta. Joskus se tarkoittaa isoakin panostusta ja aika usein aika vähäistä. Jotkut vanhemmat haluavat itse olla yhteistyössä edunvalvojan kanssa ja silloin lap-sen kanssa työskentelykin helpottuu. (edunvalvoja)

Kuvassa minä ja edunvalvoja. Linda 6 v.

Lapsen ja edunvalvojan näkemykset vastakkain

Lapsilta ja nuorilta kysyttiin, onko edunvalvoja ollut joskus eri mieltä heidän kanssaan ja onko heidän kantansa tullut siitä huolimatta niiden aikuisten tietoon, jotka tekevät päätöksiä. Lapsia ja nuoria pyydettiin pohtimaan myös sitä, onko eri mieltä oleminen vaikuttanut lapsen tai nuoren ja edunvalvojan väliseen suhteeseen.

Kysymys lapsen ja edunvalvojan eri mieltä olemisesta liittyy laajempaan keskusteluun siitä, mikä painoarvo lapsen tahdolla tulisi olla suhteessa lapsen edun määrittelyyn. Kansainvälisessä teoreettisessa keskustelussa lasten edustamisesta on pohdittu paljon kysymystä siitä, tulisiko lasten edustajan ensisijaisesti edustaa lapsen tahtoa (child's view/will) vai lapsen etua (child's best interest). Bilson ja White ovat vertailleet, miten eri maiden edustajajärjestelmissä painotetaan lapsen tahdon ja lapsen edun edustamista. Heidän mukaansa näyttää siltä, että useimmissa järjestelmissä molemmat näkökulmat otetaan huomioon, joskin aikuisten arvio lasten edusta saa lasten toiveita suuremman painoarvon päätöksenteossa.¹⁴⁾

Suomessa lastensuojelun edunvalvojien tehtävään kuuluvat nämä molemmat elementit: edunvalvojan tulee selvittää lapsen mielipide ja näkemys ja samalla luoda oma näkemyksensä lapsen edusta. Edunvalvojan näkemys lapsen edusta voi poiketa lapsen mielipiteestä. Lasten osallisuutta lastensuojelussa tutkineet Kaisa-Elina Hotari, Mikko Oranen ja Tarja Pösö kirjoittavat, että lapsen osallisuuden näkökulmasta tärkeää on nähdä lapsi yksilönä ja tämän omista lähtökohdista käsin. Lapsen pitäisi tulla kuulluksi omassa asiassaan myös silloin, kun lapsen tieto on ristiriidassa aikuisen tiedon kanssa tai lapsi kertoo sellaista tietoa, jota aikuiset eivät näe yhtä merkittävänä kuin lapsi itse.¹⁵⁾

Tilanteet, joissa lapset ja nuoret ovat olleet edunvalvojan kanssa eri mieltä, ovat usein liittyneet lasten tyytymättömyyteen sen hetkiseen sijaishuoltopaikkaan tai yleensä huostaanottoon. Erimielisyyttä edunvalvojan ja lasten välillä on ollut myös tapaamisista ja yhteydenpidosta vanhempiin. Monet lapsista ja nuorista olisivat toivoneet enemmän mahdollisuuksia yhteydenpitoon. Osa kritisoi yhteydenpidon rajoittamista. Vastausten perusteella edunvalvojat ovat näissä tilanteissa olleet samoilla linjoilla lastensuojelun sosiaalityön kanssa lapsen edun mukaisesta ratkaisusta. Lapset ja nuoret kuitenkin kertovat usein ymmärtävänsä ja hyväksyvänsä sen, että edunvalvoja on heidän kanssaan eri mieltä, kun asia on

---

14) Bilson, Andy & White, Sue: Representing Children's Views and Best Interests in Court: An International Comparison. *Child Abuse Review*, Vol 14, 2005, s. 220-239.

15) Hotari, Oranen ja Pösö, s. 124.

heille riittävän hyvin selitetty. Tärkeänä lapset ja nuoret pitävät sitä, että erimielisyydestä huolimatta edunvalvoja on tuonut myös heidän näkökulmansa esille. Yksi nuorista olisi toivonut, että hänellä olisi ollut asianajaja, sillä edunvalvoja ei ollut hänen kanssaan samaa mieltä.

Puhelinasia sekä puhelujen kuuntelu ovat sellaisia asioita, että niissä mielipidettäni ei mielestäni ole tarpeeksi kuultu. Se, että en ole saanut omaa puhelinta. Edunvalvojani on ollut joskus eri mieltä kanssani. Silloin oli "riitoja". En osaa sanoa miltä tuntui. Vaikka se oli eri mieltä, niin ei se ole vaikuttanut meidän väleihin. (Heikki 14 v.)

Mielipidettäni on kysytty, kun esimerkiksi päätettiin missä asun. Vaikka aluksi olinkin eri mieltä asiasta ja olisin halunnut jäädä entiseen paikkaan, hyväksyin asian, kun se minulle selitettiin. Nyt täällä on hyvä ja mukava olla. Olen toisenkin kerran ollut edunvalvojan kanssa eri mieltä. Just tänään kerroin, että haluan tavata isää, jota en ole nähnyt kuuteen vuoteen. Nyt sovittiin, että kun olen vanhempi ja olen asunut täällä kauemmin, niin sitten sossu ja edunvalvoja yrittävät järjestää tapaamista. Sovimme ensi kesästä ja se tuntuu nyt hyvältä minustakin. (Arttu 10 v.)

Välillä edunvalvojani on kanssani eri mieltä ja silloin on tyhmää. Kantani asioihin on kerrottu vaikka edunvalvoja on ollut eri mieltä kanssani. Erimielisyys häytti sillä hetkellä mutta ei vähän ajan päästä. On kiva olla sen kanssa ja puhua. Edunvalvojalle kuuluvia tehtäviä se on hoitanut – tai en tiedä. Paitsi että haluan vaatteita jne. enemmän (Raisa 11 v.)

Aikuiset ovat kuitenkin tehneet sellaisiakin päätöksiä, joihin en ole pystynyt tarpeeksi vaikuttamaan. Esimerkkinä on se, että haluaisin muuttaa kotiin enkä sinne pääse. Selitystä syystä en hyväksy vaikka sitä minulle yritetään selittää. Edunvalvojani on ollut kanssani myös eri mieltä. Se oli sama huostaanotonpurkuasia. On se perustellut kantansa ja jotenkin minä sen ymmärränkin, että se on ehkä minun etu. Eri mieltä olo ei ole vaikuttanut suhteeseemme, joka on aika etäinen muutenkin. (Jaana 15 v.)

Mielipidettäni on kysytty ja sitä on kuultu esimerkiksi asiakassuunnitelmapalaverissa, jossa olin läsnä ja puhuttiin äidin puhelusta. Aikuiset ovat tehneet myös päätöksiä, joihin en mielestäni ole riittävästi pystynyt vaikuttamaan. Haluan soittaa äidille kaksi kertaa viikossa mutta puheluita on rajoitettu yhteen viikossa. On minulle selitetty miksi, mutta siitä huolimatta se on minusta väärin. Edunvalvojani ei ole jättänyt tekemättä niitä asioita, joita olen hänen pyytänyt tekemään. Hän on ollut joskus kanssani eri mieltä ja on ilmoittanut mitä mieltä hän on ja miksi on eri mieltä. Erimielisyys ei ole vaikuttanut siihen, ettenkö hänestä silti tykkää. Se asia, jolloin hän oli eri mieltä kanssani koski äitiä ja sitä kykeneekö äiti minusta pitämään huolta ja voinko muuttaa äidin luo. Edunvalvoja on mielestäni tehnyt kaikkia niitä edunvalvojalle kuuluvia tehtäviä tosi hyvin ja olen tyytyväinen, että minulla on tällöinen edunvalvoja. (Jaakko 13 v.)

Olen ollut sijoitettuna puolitoista vuotta. Alussa toivoin, että minulla olisi ollut asianajaja, koska edunvalvoja ei ollut kanssani samaa mieltä asioista. Tällä hetkellä olen tyytyväinen edunvalvojan toimintaan. Koen, että edunvalvoja huolehtii siitä, että voin hyvin. On tärkeää puhua edunvalvojan kanssa minulle tärkeistä ihmisistä. En ole tykännyt olla paikassa, mihin olen joutunut. Koen, että edunvalvoja ymmärtää minua. (Sami 16 v.)

Erittäin tärkeää on avoimuus ja luottamus lapsen ja edunvalvojan välillä. Eri mieltä oleminen voi jopa lisätä luottamusta, jos siitä on avoimesti keskusteltu. Nigel Thomasin haastattelemat sijaishuollossa olleet nuoret pitivät prosessin selittämistä lapsille ja nuorille erityisen tärkeänä niissä tilanteissa, joissa ei voida toimia lapsen tai nuoren toiveiden mukaisesti.¹⁶⁾

---

16) Oranen, s. 42.

Mua on kuultu ja se on näkynyt esimerkiksi siinä, kun en halua käydä kotona. Musta se on tärkeää. Mun edunvalvoja on aina vienyt eteenpäin mun toivomia asioita. Me ollaan joskus oltu eri mieltä asioista. Mä ymmärrän et ei aina voi olla samaa mieltä. Mun edunvalvoja ei yritä mielistellä mua. (Mari 16 v.)

Myös edunvalvojat pohtivat lapsen tahdon ja lapsen edun välistä mahdollista ristiriitaa edunvalvojan työssä. He korostavat, että lapsen edun kokonaisvaltainen arviointi on juuri sitä ammattitaitoa, jota edunvalvoja työssään tarvitsee.

Mikä on lapsen etu, kun lapsen tahto ja etu ovat ristiriidassa? Jos lähdetään juridikkaa miettimään niin tahto voittaa edun. Edunvalvojana joudut perustelemaan lapsen edun vahvemmaksi kuin tahto. (edunvalvoja)

Laajentaisin vähän käsitystä lapsen äänestä, että toki se tärkein osa on se, että mitä se lapsi tuottaa. Mutta lapsen ja hänen äänensä esiintuominen on myös sitä, että sinulla on ammattitaitoa arvioida lapsen tilannetta ja lapsen elämän kokonaisuutta, ja tuoda se tieto mukaan siihen keskusteluun mitä käydään. Se on myöskin sitä lasten ääntä. (edunvalvoja)

Kuulluksi tuleminen on tosiaan muutakin kun sanat, se on se kokonaisvaltainen kuulluksi tuleminen mahdollisuus. Nämä pienet lapset ja vaikka kehitysvammaiset eivät välttämättä sanallisesti pysty tuottamaan sitä asiaansa. Edunvalvoja joutuu muulla tavalla selvittämään sen, miten juuri tämä lapsi tulisi kuulluksi. Siinä joutuu käyttämään muita menetelmiä ja muunlaista asiantuntemusta kuin keskustelua. (edunvalvoja)

Minulla on ollut lastensuojeluasioissa tehtävänä selvittää lapsen mielipide tapaamisiin liittyen. Mielestäni lapsen mielipide on näissä tullut hyvin esille. Se on myös muuttunut suuntaan tai toiseen. Toive tapaamisten suhteen ja se ketä hän haluaa tavata, vaihtelee eri aikoina. (edunvalvoja)

Olen hakenut edunvalvottaville lapsilleni terapia- ja muita palveluita, joita olen katsonut lapsien tarvitsevan. Lapset ovat niitä saaneet ja niistä hyötyneet. Kuulluksi tuleminen on niin monisäikeinen juttu mutta aina yhtä tärkeä on siten kyse aikuisesta tai lapsesta - osallisuus omiin asioihin. (edunvalvoja)

Edunvalvojan rooli ja tehtävä

Lastensuojelun edunvalvoja on uusi toimija suomalaisessa lastensuojelussa. Edunvalvojan tehtävä on käyttää huoltajan sijaan lapsen puhevaltaa arvioiden tehtäviä päätöksiä lapsen edun näkökulmasta. Ammattilaisten on usein vielä vaikeaa hahmottaa tämän uuden toimijan roolia lastensuojelussa. Usein kysytään, mikä ero on lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä ja lapsen edunvalvojalla – sosiaalityöntekijän tehtävänähän on nimenomaan valvoa lapsen edun toteutumista?

Lapset hahmottavat edunvalvojan roolin hyvin

Kun alan ammattilaisten ja viranomaisten on ollut vaikeaa hahmottaa uuden toimijan roolia, on tärkeä kysymys, miten lapset ja nuoret käsittävät ja hahmottavat edunvalvojansa roolin. Saksassa tehtiin vuonna 2005 tutkimus, jolla selvitettiin lasten kokemuksia edunvalvonnasta. Tutkimuksessa kartoitettiin myös sitä, miten saksalaiset lapset ja nuoret käsittävät edunvalvojan roolin ja paikan. Saksassa lasten edunvalvojia on käytetty vuodesta 1998 lähtien lasten kaltoin kohteluun liittyvissä oikeusprosesseissa, huostaanotto-oikeudenkäynneissä sekä lasten huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvissä viranomaisprosesseissa. Tutkimuksen perusteella lapset hahmottivat hyvin edunvalvojan roolin. Noin puolet tutkimukseen osallistuneista lapsista kuvasi, että edunvalvojan tehtävänä on edustaa heidän toiveitansa, oikeuksiansa tai mielipidettänsä. Vajaa puolet kuvasi edunvalvojan tehtävään kuuluvan myös lasten tukemisen viranomaisprosesseissa.¹⁷⁾

Näyttää siltä, että myös teemakeskusteluihin osallistuneet lapset osaavat suhteellisen hyvin hahmottaa edunvalvojan roolin ja paikan. Edunvalvojat puolestaan kertovat, että lapset ymmärtävät edunvalvojan roolin usein viranomaisia paremmin.

Minua kiehtoo jotenkin edunvalvonnassa se, että lapset selvästi oivaltavat edunvalvojan paikan paremmin kuin aikuiset, ja se on minusta se kiehtova juttu. (edunvalvoja)

---

17) Stötzel, Manuela & Fegert, Jörg M.: The Representation of the Legal Interests of Children and Adolescents in Germany: A Study of the Children's Guardian from a Child's Perspective. International Journal of Law, Policy and the Family, Vol 20, issue 2, August 2006, s. 16-17.

Minusta on myös ollut riemastuttavaa, kun olen huomannut, että lapsi tajuaa ehkä paremmin kuin itse sen, että miksi hänellä on edunvalvoja. Oivallus tulee siltä lapselta, että joo, nyt minä sain kiinni siitä mikä sinä olet minulle. (edunvalvoja)

Kun lapsia ja nuoria pyydettiin kertomaan omin sanoin, mikä edunvalvoja on ja mitä hän tekee, paikansivat lapset ja nuoret edunvalvojan äänitorvekseen ja avustajaksi virallisissa asioissa. Lapset kuvailevat, että edunvalvoja ”valvoo minun etuani” ja on ”minua varten”. Edunvalvojan tehtävä on ottaa selvää lapsen asioista ja mielipiteistä ja tuoda niitä esille. Osa kuvaa, että edunvalvojalla on puolueeton asema.

Edunvalvonta on asetettu kohdalleni, koska asioista tietävät henkilöt ovat katsoneet sen tarpeelliseksi. Edunvalvojalle pystyy kertomaan asioita ja pyytämään tarvittavia asioita. (Petra 17 v.)

Valvoo mun etua ja tuo esille mun mielipiteen. Jotta mun mielipidettä saataisiin esiin. Sillä on puolueeton asenne ja se on minua varten. (Kaisa 17 v.)

Edunvalvoja on henkilö, joka minulle on määrätty toimittamaan asioitani, sillä alaikäisenä oikeuskelpoisuuteni on vielä rajattu. (Macke 16 v.)

Minusta edunvalvoja on sellainen aikuinen, joka pitää huolen, että lasten mielipiteet tulevat esiin. Minun edunvalvojani on kartoittanut mielipiteitäni ja asioitani. (Sanni 16 v.)

Mä kerron mun kavereille edunvalvojasta, että se on semmonen joka auttaa mua silleen, se auttaa mua kuulemaan mun tilannetta. (Mari 16 v.)

Edunvalvoja on minulle ihminen muiden joukossa. (Heikki 14 v.)

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten ympärillä on tyypillisesti paljon erilaisia viranomaisia ja työntekijöitä. Lastensuojelun edunvalvonnasta käydyssä keskustelussa on pohdittu, onko edunvalvoja taas yksi ylimääräinen aikuinen jo valmiiksi sekavassa sopassa. Kun lapsi oppii luottamaan edunvalvojaan, kokeeko hän edunvalvonnan päättyessä tulevansa taas yhden aikuisen hylkäämäksi? Näihin teemakeskusteluihin osallistuneiden lasten ja nuorten kohdalla

näyttäisi siltä, että lapset ja nuoret hahmottavat sen, että edunvalvoja on mukana tiettyä prosessia, oikeudenkäyntiä tai virallisten asioiden hoitamista varten. He siis ymmärtävät edunvalvojan rajatun roolin. Tämä edellyttää varmasti sitä, että edunvalvoja on käynyt lapsen tai nuoren kanssa selkeästi läpi, mikä tehtävä ja rooli hänellä lapsen tai nuoren elämässä on, ja kuinka pitkään hän on lapsen rinnalla.

Minulle on määrätty edunvalvoja siksi ajaksi, kun selvitetään missä asun tulevaisuudessa. Edunvalvojeni kertoo minulle kaikenlaisista asioista: minua koskevista päätöksistä, palaverista ja antaa muutakin palautetta. Minulla on edunvalvoja siksi, että hän kertoo muille mitä haluan ja silleen. (Emma 9 v.)

Edunvalvojan tehtävänä on mielestäni kuunnella minua minulle tärkeissä asioissa. Olen hänen kanssaan jutellut kaikista minun asioistani. Varsinkin äidin ja pikkuveljen ja minun tapaamisiin liittyvistä asioista ja oikeusjutun yhteydessä kaikista niistä siihen liittyvistä asioista. (Jaana 15 v.)

Useissa muissa maissa, esimerkiksi Saksassa ja Englannissa, lapsille määrätään oma edustaja säännönmukaisesti aina tiettyihin prosesseihin. Suomessa edunvalvojan määrääminen on kytketty huoltajan esteellisyyteen. Osa lapsista ja nuorista erottelee myös sitä, minkä vuoksi edunvalvoja on hänelle määrätty.

Poliisi ei voi kuulla ilman aikuista ja äiti ei voi olla tässä asiassa edunvalvojana, siksi minulla on ulkopuolinen edunvalvoja. Hän on hoidellut asioitani poliisin kanssa puolestani. Minulle tehty asioita, joita aikuisten ei pitäisi tehdä ja äiti ei voi olla puolueeton tässä asiassa. (Ella 17 v.)

Minulle on määrätty edunvalvoja, koska minulle tehtiin pahaa. (Raisa 11 v.)

Edunvalvoja on määrätty minun hyväksi ja syynä määräämiseen ovat olleet kaikenlaiset syyt. Edunvalvoja ottaa selvää mitä minä haluan. (Arttu 10 v.)

Edunvalvojan ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän erilaiset roolit

Edunvalvojat kuvaavat rooliaan myös peilaamalla sitä, miten edunvalvojan tehtävä eroaa viranomaisen roolista ja tehtävistä. Useat edunvalvojat ovat taustaltaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, jolloin he luonnollisesti peilaavat edunvalvojan roolia sosiaalityöntekijän rooliin.

Sosiaalityöntekijän ja edunvalvojan roolien ero kiteytyy lapsen puhevallan käyttämiseen: Sosiaalityöntekijä on viranomainen, joka ei voi käyttää lapsen puhevaltaa huoltajan tapaan. Sosiaalityöntekijällä on yhteistyövelvoite kaikkien asianosaisten kanssa. Edunvalvojan rooli paikantuu lapsen rinnalle, hän on prosessissa ainoa toimija, joka tarkastelee asiaa vain ja ainoastaan lapsen näkökulmasta. Edunvalvojen kuvauksissa heidän roolistaan ja tehtävästään korostuu se, että edunvalvojan työssä todella keskitytään lapseen ja tämän näkökulmaan.

Minulle edunvalvontatyö on tuonut ihan uuden ulottuvuuden lastensuojelutyöhön. Olen elämäni aikana tehnyt hyvin monenlaista lastensuojelutyötä ja nyt olen eka kerran löytänyt sen minulle ominaisimman tavan työskennellä lasten kanssa ja edustaa heitä. Kerrankaan minun ei tarvitse miettiä sitä ristiriitaa mikä useasti sosiaalityöntekijän työssä on: jos autan lasta tai kohdistan lapseen joitakin toimenpiteitä, miten se vaikuttaa vanhempiin ja muuhun ympäristöön. Nyt minun työni fokus on lapsessa ja hänen hyvässä. Katson asioita hänen näkökulmastaan toki samalla peilaten sitä vanhempiin ja miettien heidän osuutta siinä lapsen hyvän toteutumisessa. Mutta tulokulma asioihin on aina lapsesta käsin ja lapsen etua ajatellen. Tämä on ollut minulle hirveän palkitsevaa ja vapauttavaa. Voin keskittyä lapseen. (edunvalvoja)

Minusta mukavinta on ollut edunvalvontatyön palkitsevuus. Omassa työssä on kuitenkin näiden vuosikymmenten aikana aika paljon ollut negatiivisten asiakaskontaktien kanssa tekemisissä ja kiitosta tulee aika harvoin lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. Sitäkin tulee toki. Edunvalvojana olen saanut keskittyä lapsen kanssa olemiseen. On jäänyt toisaalta, toisaalta – ajattelu pois, ja olen pystynyt keskittymään lapseen ja hänen hyvinvointiinsa. Sosiaalityöntekijänä aika usein asiakask kontakteissa on teiltu ”ulkokehälle” - on hyvä tunne kuulua jotenkin sisäkehälle. Sykähdyttävintä on, että tulee hyväksytyksi aikuisena siihen ääneen – tai että saa olla siinä piirissä. (edunvalvoja)

Kyllä minä koen että se että en ole viranomainen, että se on ehkä se tärkein. Minä olen minä. (edunvalvoja)

Edunvalvojan ensisijainen edellytys, jota hän voi menestyksellisesti hommaansa hoitaa, on että hän unohtaa viranomaisroolinsa ja kohtaa lapsen ihan tavallisena tätinä tai setänä - luotettavana aikuisena, jonka kanssa lapsen on helppo ja mukava ruveta asioistaan juttelemaan ja kertomaan omista huolistaan ja toiveistaan. Välineet meillä ovat rekvisiittana ja apuna tässä työssä, mutta ensisijainen on asenne ja lapsen nostaminen kunkuksi kukkulalle omassa asiansaan. (edunvalvoja)

Käräjäoikeuden tai maistraatin antama edunvalvojamääräys luo raamit sille, mikä kuuluu edunvalvojan tehtävään ja mikä ei. Edunvalvojat kuvaavat, että imu sosiaalityöntekijän tai muiden asiaan liittyvien aikuisten työpariksi tai luotetuksi on usein kova.

Se on varmaan persoonakysymys, mutta kyllä minä koen, että minun olisi todella vaikea tehdä tätä virkatyön rinnalla. Yhden lapsen kohdallakin pitää jatkuvasti muistuttaa itselleni, mikä on sosiaalityöntekijän hommaa ja mikä edunvalvojan. Eikä tarvitse vain sosiaalityöntekijälle muistuttaa mikä minun roolini on, vaan lähes kaikille muillekin toimijoille. Olen huomannut, että siinä on kylä aikamoinen imu. Monet ovat ympärillä tietämässä mitä se lapsi ajattelee tai mikä sen lapsen etu on ja sen miten sen edunvalvojan rooli kuuluu hoitaa. Olen saanut hyvinkin yksityiskohtaisen tarkkoja ohjeita, ja valmiiksi annettuja käsitteitä siitä, mitä se lapsi tuottaa tai ei tuota. Se on ollut minulle sellainen etä aha, ai jaa... Edunvalvonnassa on paljon aineksia, jotka ovat lähellä sosiaalityöntekijän työtä, mutta loppupelissä ovat kuitenkin ihan eri asiaa. Toisaalta olen kokenut sen äärimmäisen helpottavana, että todellakin fokusoidun siihen määräykseen ja siihen lapseen. Täytyy vain käyttää kaikenlaisia keinoja, ettei täysin suututa muuta lapsen ympärillä olevaa verkostoa. Joskus on saanut olla aika tiukkana asian suhteen. Joskus se on vain sitä, että sanon, että en tule nyt sisälle keskustelemaan vaan seuraan tässä pihalla tämän lapsen leikkimistä ja rakentelua. (edunvalvoja)

Myös osa lapsista pohti sitä, miten edunvalvoja eroaa sosiaalityöntekijästä. He erottavat, että edunvalvoja on eri asia kuin sosiaalityöntekijä, mutta vastausten perusteella roolien ero ei välttämättä ole kovin selkeä.

Se on sellanen sosiaalihenkilö. (Nepsu 6 v.)

Kun kaverini ovat kysyneet minulta mikä se edunvalvoja on, olen sanonut, että se on sellanen sossun tapanen, muttei kuitenkaan sossu. Minulla on edunvalvoja sitä mun tulevaa oikeudenkäyntiä varten. (Tiina 15v.)

Edunvalvoja vie viestiä minulta sosiaalityöntekijälle. Sosiaalityöntekijä on virkaihminen ja edunvalvoja ei niin paljon sitä ole. (Heikki 14 v.)

Lopuksi

Minulle tärkeintä tätä työtä tehdessäni on, että lapsi tulee kuulluksi, että joku vie eteenpäin sitä mitä se lapsi ajattelee ja mitä se toivoo. Että kukaan ei tallaa lasta. (edunvalvoja)

Edunvalvoja ja auto: Veikka 6 v.

Suomessa kuulee edelleen usein kysyttävän, mikä ero on sosiaalityöntekijän velvollisuudella arvioida lapsen etua ja edunvalvojan velvollisuudella arvioida lapsen etua lastensuojeluprosessissa. Monet ovat olleet sitä mieltä, että Suomessa hyvin ammattitaitoinen lastensuojelun sosiaalityö huolehtii lapsen äänen ja edun esille tuomisesta. On myös pelätty, että edunvalvonnalla yritetään paikata vaikeaa lastensuojelutyötä tai lastensuojelun vähäisiä resursseja.

Suomessa vuonna 2010 vierailleen lasten edunvalvontaan perehtyneen saksalaisen perheoikeuden professorin Ludwig Salgon sanat osuvat tämän keskustelun ytimeen. Salgon mukaan lapsen edunvalvonnan tarvetta arvioidessa ei ole kysymyksessä sosiaalityön, huoltajien tai tuomioistuinten viat, puutteet, tai edes resurssien vähyys. Lapsen itsenäinen oikeus tulla kuulluksi ja olla osallisena omassa prosessissaan ei poistu, vaikka sosiaalityön resurssit olisivat rajattomat ja tuomioistuimet olisi organisoitu täydellisesti. Silloin, kun tehdään lasta koskevia päätöksiä lastensuojelussa tai tuomioistuimessa, on vanhemmilla, sosiaalityöntekijöillä ja tuomareilla kaikilla rakenteelliset esteet keskittyä puolueettomasti vain lapsen etuun ja näkökulmaan.

Vaikka sosiaalityössä ja edunvalvojan työssä on paljon samaa, sosiaalityöntekijä ja edunvalvoja täyttävät kuitenkin aivan eri tehtäviä lapsen asiassa. Edunvalvonta ei voi tulla paikkaamaan lastensuojelun sosiaalityön niukkoja resursseja, eikä täydellisestikään tehty ja resursoitu sosiaalityö voi korvata edunvalvojaa silloin, kun lapsen puhevallan käyttö ei toteudu asianmukaisesti prosessissa.

Tulevaisuuden haasteena on myös lasten edunvalvonnan selkiyttäminen edelleen rikosasioissa, joissa huoltajavanhempi ei voi toimia lapsen edustajana ja tukena. Lasten ja nuorten kokemusten perusteella rikosprosessissa tarvitaan joku, joka tukee lasta, kykenee vastaanottamaan prosessin herättämiä tunteita, toimii lapsen tukena ja ”tulkkina” eri viranomaisissa ja tekee vaikeat päätökset myös tarvittaessa lapsen puolesta ammatilliseen osaamiseen perustuvan ymmärryksen avulla.

Tähän julkaisuun koottujen lasten ja nuorten näkemysten pohjalta välittyi vahva viesti siitä, että edunvalvojalla on ollut tärkeä rooli tukena, prosessin ymmärrettäväksi tekevänä aikuisena ja lapsen näkemyksen ja mielipiteen välittäjänä lastensuojelussa ja rikosasioissa. Lasten ja edunvalvojien keskusteluiden perusteella voi vetää myös sen johtopäätöksen, että näissä tilanteissa lapsen edunvalvojana toimivalla on oltava vahva ammatillinen osaaminen. Suomen lainsäädännössä edunvalvoja on katsottu tarpeelliseksi vain vaikeimpiin lastensuojelun tilanteisiin, joissa huoltajavanhempi ei lainkaan voi edustaa lasta puolueettomasti. Kun tällaisiin tapauksiin on edunvalvoja määrätty, ei edunvalvojatyötä voi tehdä ”kumileimasimen” tapaan papereiden pohjalta ja lasta tapaamatta. Puhevallan käyttö on vastuullinen tehtävä. Lasten kokemusten perusteella osallisuuden toteutuminen edellyttää kohtaamista, tutustumista, riittävää ajan varaamista ja ammatillisuuteen perustuvaa valmiutta kuulla myös näiden lasten ja nuorten elämän kipeitä ja vaikeita asioita.

Lähteet

Anttila, Markus: Lastensuojelun edunvalvojahanke – Arviointia seitsemän vuoden matkalta. Kehityspiikki Tutkimus Oy 17.11.2011.

http://www.sosiaaliportti.fi/File/5e8be6a5-d696-48fo-abcb43cf4fdffd27/Raportti_18+11+2011.pdf

Bilson, Andy & White, Sue: Representing Children's Views and Best Interests in Court: An International Comparison. *Child Abuse Review*, Vol 14, 2005.

Edunvalvonnan alkuarvio ja loppuraportti -tiedonkeruu vuosilta 2008–2012. Lastensuojelun edunvalvojahanke. (ei julkaistu)

Hotari, Kaisa-Elina & Oranen, Mikko & Pösö, Tarja: Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki 2009.

Hyytinen, Riitta: Lapsi, huumeperhe ja toivo. Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutusprosessissa. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatin tutkimus, lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala. Yhteiskuntapolitiikan laitos, Helsingin yliopisto. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 37, Helsinki 2007.

Kartoitus lastensuojelun edunvalvojan käytöstä kunnissa 2008–2010. Lastensuojelun edunvalvojahanke 2011. <http://www.sosiaaliportti.fi/File/38acb720-8e8c-421f-a9fb-2fc69b311ec2/Kartoitus+lastensuojelun+edunvalvojan+k%c3%a4yt%c3%b6st%c3%a4+kunnissa2008-2010.pdf>

Korpinen, Johanna: Istuntoja institutionaalisen katseen alla. Lastensuojelun suulliset käsittelyt hallinto-oikeudessa. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampere 2008.

Oranen, Mikko: Mitä mieltä? Mitä mieltä? Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liitto ry, Helsinki 2008.

Stötzel, Manuela & Fegert, Jörg M.: The Representation of the Legal Interests of Children and Adolescents in Germany: A Study of the Children's Guardian from a Child's Perspective. *International Journal of Law, Policy and the Family*, Vol 20, issue 2, August 2006.

Liite: teemakeskustelurunko

Kysymyksiä lapselle edunvalvojasta. Kysymyksiä on käyty kunkin lapsen kanssa valikoivasti ja lapselle sopivalla tavalla läpi.

I Edunvalvojan rooli: ”Mikä edunvalvoja?”

Jos sinun pitäisi kertoa esimerkiksi kaverillesi tai sukulaisellesi, mikä edunvalvoja on, (mikä minä olen sinun elämässäsi) niin mitä kertoisit?

Miten kuvaisit hänelle sitä, mitä edunvalvoja (minä)tekee/teen? Mitä sinun edunvalvojasi/minä on/olen tehnyt sinun kanssasi?

Miten selittäisit hänelle miksi / mitä varten sinulla on edunvalvoja?

II Suhde / vuorovaikutus / tekeminen edunvalvojan kanssa

Tapaamiset ja tekeminen

Muistellenpa niitä tilanteita, joissa olet ollut yhdessä edunvalvojan/ minun kanssa. Kerro niistä? Minkälaisia ne ovat olleet ja miltä sinusta niissä on tuntunut? Mitä muistat niistä?

Kuinka usein olet tavannut edunvalvojaa/minua?

Minkälaisia tapaamiset ovat olleet? Onko se, mitä tapaamisissa on tehty, ollut kivaa? Mitä olemme tehneet? Miltä tekemiset ovat tuntuneet? Mitä olisit toivonut, että oli käsitelty enemmän? Mikä on ollut hyvää/huonoa/pelottavaa?

Onko tapaamisia edunvalvojan kanssa ollut riittävän usein?

Onko tapaamisissa edunvalvojan kanssa puhuttu niistä asioista, jotka ovat sinulle tärkeitä?

Suhde ja vuorovaikutus

Millainen edunvalvoja sinulla on? Miten edunvalvoja/ minä olen työskennellyt kanssasi?

Minkälaisia toiveita sinulla on edunvalvojallesi/minulle? Mitä toivoisit edunvalvojan/minun tekevän kanssasi?

Mitä toivoisit edunvalvojan/minun tekevän puolestasi?

Tiedätkö, miten saat yhteyden edunvalvojaan/ minuun?

Oletko saanut yhteyden edunvalvojaan/ minuun silloin, kun olet tarvinnut?

Onko edunvalvoja sinun mielestäsi kiinnostunut sinusta ja siitä mitä sinulle kuuluu? Kerro miten se näkyy?

Onko sinun helppo kertoa edunvalvojalle/minulle sinulle tärkeistä asioista/iloisista asioista/jos sinulla on huolia?

Haluatko sinä tehdä yhteistyötä edunvalvojasi kanssa? / Haluatko sinä tavata edunvalvojaa ja jutella hänen kanssaan?

III Kuulluksi tuleminen ja osallisuus

Lasta pitää lain mukaan kuulla. Mitä se sinun mielestäsi tarkoittaa? Mitä se sinun kohdallasi tarkoittaa?

Kun aikuiset ovat päättäneet esimerkiksi siitä, missä sinä asut tai kuinka usein tapaat sinulle läheisiä ihmisiä, (tai joku muu edunvalvontatyön aikana tapahtunut konkreettinen esimerkki), niin onko sinun näkemyksiäsi otettu tarpeeksi huomioon?

Ovatko aikuiset tehneet sellaisia päätöksiä, joihin et ole voinut mielestäsi vaikuttaa tarpeeksi?

Onko sinun edunvalvojasi /minä joskus jättänyt tekemättä tai viemättä eteenpäin jotain, mitä olet toivonut?

Onko sinun edunvalvojasi/minä ollut joskus eri mieltä kanssasi?

Jos sinun edunvalvojasi/minä on joskus ollut eri mieltä kanssasi, niin onko sinun kantasi siitä huolimatta tullut niiden aikuisten tietoon, jotka tekevät päätöksiä?

Jos sinun edunvalvojasi/minä on joskus ollut eri mieltä kanssasi, niin vaikuttiko se jotenkin teidän väliseen suhteeseen? Kerro miten?

Onko edunvalvojasta ollut sinun mielestäsi jotain hyötyä? Kerro mitä hyötyä? Voiko edunvalvojasta olla sinun mielestäsi jotain hyötyä? Onko edunvalvojasta ollut sinun mielestäsi jotain haittaa? Mitä haittaa? Voiko edunvalvojasta olla sinun mielestäsi jotain haittaa?

Tässä on lueteltu edunvalvojan tehtäviä. Onko edunvalvojasi sinun mielestäsi tehnyt näitä asioita? Mitä hänen pitäisi tehdä enemmän tai paremmin?

Lapsi voi rastittaa mielipiteensä erilliselle lomakkeelle ko. asioista tai vastata niihin ilman lomaketta. Edunvalvojan tehtävä on:

- tutustua lapseen; - olenko tavannut sinua riittävän monta kertaa ja varannut sinuun tutustumiseen tarpeeksi aikaa?

- selvittää, mitä lapsi toivoo ja ajattelee; – olenko selvittänyt sinun mielestä tarpeeksi toiveitasi ja ajatuksiasi sinulle tärkeistä asioista tai sinua koskevista asioista
- auttaa lasta kertomaan toiveensa ja mielipiteensä niille aikuisille, jotka tekevät päätöksiä; olenko auttanut sinua kertomaan toiveistasi tai mielipiteistäsi sinun asioista hoitaville aikuisille esim. asiakassuunnitelmapalaverissa?
- kertoa oma mielipiteensä siitä, mikä olisi lapsen kannalta paras ratkaisu; olenko kertonut mitä mieltä minä olen asioistasi – silloinkin kun olen ollut eri mieltä?
- pitää huolen siitä, että lapsi saa kaiken mahdollisen avun ja huolenpidon, jota lapsi tarvitsee; olenko huolehtinut, että olet saanut kaiken mahdollisen avun, jota tarvitset?
- selittää lapselle, mitä häneen vaikuttavia päätöksiä aikuiset ovat tehneet ja mitä ne tarkoittavat; olenko kertonut sinua koskevista päätöksistä, joita esim. sosiaalityöntekijät ovat tehneet ja olenko kertonut ne sillä tavalla, että sinä olet ymmärtänyt mistä on kyse?

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen

Save the Children

Miten lapsen osallisuus lastensuojelun päätöksenteossa toteutuu lasten kokemusten mukaan? Mitä vaikutusta lastensuojelun edunvalvojalla on? Ovatko lapset kokeneet, että edunvalvojasta on hyötyä? Miten lapset ymmärtävät edunvalvojan tehtävän?

”Edunvalvoja – se on minua varten” tuo esille niiden lasten ja nuorten kokemuksia, joilla on ollut lastensuojelun edunvalvojahankkeessa koulutettu edunvalvoja. Lasten ja nuorten kokemusten rinnalla kuullaan lastensuojelun edunvalvojen ajatuksia. Miten edunvalvojat ovat kokeneet työskentelyn lapsen kanssa? Mitä eroa on lastensuojelun edunvalvojan ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooleilla?

Lastensuojelun edunvalvojahankkeessa (2005–2011) on Raha-automaattiyhdistyksen tuella luotu edellytyksiä lastensuojeluasioihin ja lapsen kanssa työskentelyyn perehtyneiden edunvalvojen käyttämiseksi Suomessa. Edunvalvoja käyttää lapsen puhevaltaa huoltajan sijaan lastensuojelussa tai rikosasiassa. Edunvalvoja määrätään lapselle lastensuojelulain tai holhoustoimilain perusteella silloin, kun lapsen huoltaja ei voi puolueettomasti edustaa lasta. Edunvalvojan tehtävä on vahvistaa lapsen osallisuutta lasta itseään koskevassa päätöksenteossa.

”Se, että lasta pitää kuulla, tarkoittaa ymmärtääkseni sitä, että asioistani puhuttaessa ajatuksillani ja mielipiteilläni on merkitystä.” (poika 16 v.)

